

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΪΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΤΑ ΣΥΜΑΪΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΤΟΜΟΣ Γ'

ΑΘΗΝΑΙ
1977

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Δ. ΚΑΒΒΑΔΑ

ΕΓΓΡΑΦΑ ΑΝΑΦΕΡΟΜΕΝΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΝ ΝΙΚΑΝΔΡΟΝ ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΝ - ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΝ ΠΡΩΤΟΝ ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΗΝ ΧΙΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 32 τεῦχος τοῦ 1973 τῆς Χιακῆς Ἐπιθεωρήσεως ἐδημοσιεύσαμεν τὸ Χρονικὸν τῆς ἐν Χίῳ γυμνασιαρχίας (1839-1842) τοῦ ἐκ Σύμης ἀρχιμανδρίτου Νικάνδρου Φιλαδέλφου - Γεωργιάδου, πρώτου γυμνασιάρχου Χίου μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Τότε ἀπλῶς ἀνεφέραμεν τὰς πηγὰς, ἐκ τῶν ὁποίων ἠντλήσαμεν τὸ ὕλικόν.

Φρονοῦμεν ὅμως ὅτι τὰ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Χίου φυλασσόμενα σχετικὰ ἐκεῖνα χειρόγραφα ἀνήκουν εἰς τὴν συμαϊκὴν ἱστορίαν καὶ θὰ εἶναι πολὺτιμον ὕλικόν διὰ τοὺς μελετητὰς τῆς ἱστορίας τῆς εὐάνδρου Σύμης. Ὅθεν προσφέρομεν διὰ τοῦ ἀξιολόγου περιοδικοῦ «Τὰ Συμαϊκὰ» τὰ χρησιμοποιηθέντα παρ' ἡμῶν ἀδημοσιεύτα χειρόγραφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐν Χίῳ δρᾶσιν τοῦ φιλοπροόδου ἐκείνου ἀρχιμανδρίτου Νικάνδρου Φιλαδέλφου-Γεωργιάδου, ἧτις, καίτοι βραχυχρόνιος, ἐσημείωσεν ἀρκετὰς ἀποδείξεις τῆς ἐπιτυχοῦς προσπάθειάς του ὑπὲρ τῆς προόδου τῶν μαθητῶν τοῦ γυμνασίου Χίου, ὡς ἐκτίθενται καὶ ἐν τῷ ὡς ἄνω τεύχει τῆς Χιακῆς Ἐπιθεωρήσεως.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Νικάνδρος Φιλάδελφος - Γεωργιάδης κατὰ τὸ 1839 εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἐρμούπολιν Σύρου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τότε Ἐφοροί¹ τῶν Σχο-

1. Κατὰ τὸ 1839 Ἐφοροὶ τῶν Σχολείων Χίου ἦσαν: Λουρετζῆς Ροῦζος, Ἄλ. Μαυρογορδᾶτος, Ἐλευθέριος Κυπριδάκης καὶ Κωνστ. Ἀμοῖρος, οἱ ὅποιοι εἶχον τὴν φροντίδα διὰ τὴν ἐπαιδείαν καὶ λειτουργίαν τῶν σχολείων κυρίως τῆς περιφερείας τῆς πόλεως Χίου. Οὗτοι διώριζον ἀντιπροσώπους κατ' ἐκλογὴν τῶν διαπρεπῆ πρόσωπα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐνδιαφερόμενα διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν ἐντὸς τῆς Χίου νέων καὶ ἀνέθετον εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπὲρ τῶν σχολείων τῆς νήσου συλλογὴν ἐράνων, δι' ὧν κατεβάλλοντο αἱ ἀμοιβαὶ τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἀνιδρύνοντο διδασκῆρια κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς σπουδαζούσης νεολαίας. Βλ. κατωτέρω εἰς σελ. 208. Ἐγκύκλιον τῶν Ἐπιτρόπων (Σχολικῶν Ἐφόρων) πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν εἰς ἐνέχ πόλεις ἐκτὸς τῆς Χίου (ἔγγραφο ἀριθ. 1).

λείων τῆς Χίου ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς ἐν Ἐρμουπόλει ἀντιπροσώπους των νὰ εὗρουν κατάλληλον πρόσωπον διὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνασυγκροτουμένου γυμνασίου τῆς νήσου, ὑπεδείχθη παρ' αὐτῶν ὁ ἱκανώτατος, ἐνάρετος καὶ ἄξιος διευθυντῆς Νικάνδρος Φιλιάδελφος, ὡστε νὰ ἀναλάβῃ ἐπαξίως τὸ νέον σχολεῖον, διάδοχον τῆς περιφήμου Δημοσίας Σχολῆς τῆς Χίου πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως.

Οὗτος ἐφοίτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Ἁγίας Μαρίνης τῆς Σύμης, ἐπειτα ἐδιδάχθη ἐν Καλύμνῳ ἑλληνικὰ μαθήματα ὑπὸ τοῦ διακεκριμένου ἀρχιμανδρίτου Ἱεζεκιὴλ καὶ εἰς ἡλικίαν 49 ἐτῶν, λόγῳ τῶν ἐμπολέμων ἐτῶν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀπὸ τοῦ 1835 μέχρι τοῦ 1839, παρηκολούθησε Μαθηματικὰ καὶ ἄλλα ἀνώτερα μαθήματα εἰς τὸ ἐν Ἄνδρῳ Ὀρφανοτροφεῖον τοῦ φιλοσόφου ἀρχιμανδρίτου Θεοφίλου Καίρη¹. Τοιοῦτοτρόπως ἡ φήμη περὶ αὐτοῦ ὡς καλοῦ καὶ ἱκανοῦ νὰ διευθύνῃ σχολεῖον τῶν ἑλληνικῶν πόλεων μετ' ἐμπιστοσύνης περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς σεβασμίας προσωπικότητός του, συνηγόρησε διὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς παρακλήσεως τῶν Ἐφόρων τῶν Σχολείων τῆς Χίου.

Ὅταν ἐγένετο ἡ σύστασις, ὁ Νικάνδρος ἦτο 53 ἐτῶν πλέον, εἰς ὥριμον ἡλικίαν, ἡ ὁποία προϋπέθετε πεῖραν τῆς ζωῆς, ἕνεκα τῶν ἀγώνων καὶ δοκιμασιῶν του κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἐὰν δὲ ὑπῆρξε καὶ «Φιλικός»², ὅπως πιστεύεται, εἶχε δεδηλωμένην τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν φιλότιμον συναίσθησιν τῆς εὐθύνης τῶν πράξεών του, μὲ ἐπαρκῆ μόρφωσιν εἰς τὸ περίφημον Ὀρφανοτροφεῖον τοῦ Θ. Καίρη. Δικαίως λοιπὸν ὑπεδείχθη ὡς ἄριστος γυμνασιάρχης διὰ τὸ γυμνάσιον Χίου καὶ ἀνέλαβεν ὑπὸ τοὺς καλυτέρους οἰωνοὺς.

Ἰδιαιτέρως οἱ Ἐφοροὶ τῆς Χίου³ ἀνήγγελλον τὴν ἐπιτυχίαν των καὶ προέβλεπον ἄριστον μέλλον διὰ τὸ γυμνάσιόν των, ὅπως βεβαιοῦται εἰς τὰς δημοσιευμένας ἐπιστολάς των πρὸς τοὺς ἐν Σμύρῃ, Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἐρμουπόλει ἀντιπροσώπους των, ἀκόμη καὶ πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρισκόμενον νέον Μητροπολίτην των.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Μητροπολίτης Σωφρόνιος ἀναχωρήσας ἐκ Χίου, ὡς διάκονος τοῦ ἀποθανόντος Μητροπολίτου τῆς νήσου Κοσμά, εἶχε παρακληθῆ νὰ φροντίσῃ ἐν τῇ πατριαρχικῇ πόλει δι' ἄνδρα κατάλληλον νὰ διευθύνῃ τὸ γυμνάσιον, τοῦ ὁποίου τὰς συνθήκας ἐγνώριζεν. Ἐν τούτοις ἐδήλωσεν ἀποτυχίαν καὶ ἀπηλλάγη τῆς φροντίδος, ὅταν ἐπληροφορήθη τὴν προσέλευσιν τοῦ Νικάνδρου.

1. Βλ. Δ. Π α σ χ ἄ λ η, Θεόφιλος Καίρης, ἐν Ἀθήναις 1928 σ. 75, ὅπου ὁ Νικάνδρος ἀναγράφεται 46ος εἰς τὸν κατάλογον τῶν μαθητῶν τοῦ Καίρη.

2. Ι. Μ. Χ α τ ζ η φ ὶ τ η, Τὸ χρονικὸν τῆς Σχολῆς τῆς Ἁγίας Μαρίας Σύμης, Ἀθῆναι 1966, σ. 6.

3. Βλ. κατωτέρω εἰς τὴν σελ. 211 τὴν ὑπ' ἀριθ. 8 ὑπὸ ἡμερομηνίαν 23 Αὐγούστου 1839 ἐπιστολὴν τῆς Ἐφορείας Χίου πρὸς τοὺς ἐν Σμύρῃ ἀντιπροσώπους τῆς Ζωρζῆν Φραγμαῖδην καὶ Μιχαὴλ Α. Ράλλην.

Τότε όμως συνέβη τὸ αἰρετικὸν κίνημα τοῦ Θεοφίλου Καίρη καὶ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία μετὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὸν ἐδίωξαν, τοὺς δὲ μαθητὰς αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν νὰ διδάξουν εἰς σχολεῖα ὀρθόδοξα, διέταξαν νὰ τεθοῦν ὑπὸ κρίσιν διὰ τὰς δοξασίας των. Ἀφεύκτως ταῦτα ἐπληροφορήθη καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρισκόμενος Μητροπολίτης Χίου Σωφρόνιος. Ἐν τούτοις ὅταν ἐπέστρεψεν, εἰς οὐδένα ἀνέφερε περὶ τοῦ θέματος τούτου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ἐφορείαν, τὴν Δημογεροντίαν¹ καὶ τὸν γυμνασιάρχην ἀρχιμανδρίτην Νικάνδρον τὸ πατριαρχικὸν ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαλοῦντο εἰς Κωνσταντινούπολιν ἅπαντες οἱ τέως μαθηταὶ τοῦ Καίρη, διὰ νὰ κριθοῦν περὶ τῶν γνησίων ὀρθοδόξων δοξασίῶν των καὶ νὰ φοιτήσουν εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Φαναρίου πρὸς εἰδικὴν μὲρφωσιν καὶ δοκιμασίαν.

Ἐκτοτε χρονολογοῦνται αἱ διχόνοιαὶ τοῦ Νικάνδρου μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Χίου, αἱ ὅποια ἦσαν σιωπηλαί, ἀλλὰ συνεχεῖς μὲ διαφόρους φάσεις ἐξ ἄλλων ἀφορμῶν.

Ὁ Νικάνδρος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐδήλωσε τὰς εἰλικρινεῖς δοξασίας του, ἀσχέτους πρὸς τὰς δοξασίας τοῦ τέως διδασκάλου του. Ἐπέστρεψε μετὰ ὀκτάμηνον περίπου παραμονὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲ ἄδειαν πατριαρχικὴν, τῆς ὁποίας ἔλαβον γνῶσιν οἱ προύχοντες, οἱ γονεῖς καὶ ὁ Μητροπολίτης Χίου μετὰ τοῦ κλήρου, ἐν συνελεύσει σχολικῆς ἑορτῆς περὶ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1839-1840, κατόπιν ἀναγνώσεως ὑπὸ διακόνου. Νέα ὁμως προστριβὴ ἐγένετο τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ, καθ' ἣν ὁ ἀρχιμανδρίτης Νικάνδρος ἐν τῷ λόγῳ του ἀνέφερεν ὅτι ἡ μὲν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀσθενεῖ, ἡ δὲ Δυτικὴ πνέει τὰ λείσθια. Τότε ὁ Μητροπολίτης τὸν διακόπτει, παρόντος τοῦ ἐκκλησιασμάτος, καὶ τὸ θέμα τακτοποιεῖται κατὰ συνθήκην μετὰ τὴν λειτουργίαν τῇ ἐπεμβάσει τῆς Δημογεροντίας καὶ τῶν Ἐφόρων². Πρὸς στιγμὴν ἐδόθησαν ἐξηγήσεις, ἀλλὰ ὁ ὄφιος τῆς διχονοίας ἔμεινεν ὑπὸ νάρκην. Μετ' ὀλίγους μῆνας ὁ Νικάνδρος παρακληθεὶς ὑπὸ τοῦ προύχοντος Σκαναβῆ νὰ ἐκφωνήσῃ ἐπιμνημόσυνον λόγον εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου Χατζῆ Λουκῆ³, εἰς προάστιον ἑνορίαν πρὸ τῶν Εὐφημιανῶν⁴, ἐλέγχεται ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου, διότι δὲν ἐζήτησεν ἄδειαν πρὸς τοῦτο, παραιτεῖται ἐκ τῆς διευθύνσεως

1. Βλ. κατωτέρω εἰς τὰς σελ. 214-216 τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 24 Ὀκτωβρίου 1839 χειρόγραφον τῆς Βιβλιοθήκης Χίου ἀριθ. 1562 (ἔγγραφον ἀριθ. 8).

2. Βλ. κατωτέρω εἰς τὴν σελ. 224 τὸ ὑπ' ἀριθ. 1561 χειρόγραφον τῆς Βιβλιοθήκης Χίου (ἔγγραφον ἀριθ. 19).

3. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Γεωργίου Χατζῆ Λουκῆ εὐρίσκεται ἀκόμη ἐν λειτουργίᾳ πλησίον τοῦ χωρίου «Εὐφημιανὰ» καὶ εἶναι ἑνοριακὸς ναὸς τῆς πόλεως Χίου.

4. Ἀπὸ τὸ χειρόγραφον 1561 (βλ. κατωτέρω σελ. 224-225) συνάγεται ὅτι ὁ λόγος ἐξεφωνήθη εἰς τὸν ναὸν τῶν Τεσσαρῶν (σημ. τ. Διευθ. τῆς Ἐκδ.),

τοῦ γυμνασίου καὶ ἀναχωρεῖ εἰς Σύμην καὶ κατοπιν εἰς Ρόδον.

Ἡ ἀκαμπτος στάσις τοῦ Μητροπολίτου ἔναντι τοῦ ἀρχιμανδρίτου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνυπότακτος συμπεριφορὰ τοῦ Νικάνδρου πρὸς τὸν προϊστάμενον Μητροπολίτην ἐβλαψαν τὴν ἐκπαιδευτικὴν κίνησιν τῆς Χίου ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν περίπτου, διὰ τὰ εὐρεθῆ ἄλλος κατάλληλος γυμνασιάρχης, ὁ Κωνσταντῖνος Κόντος¹, τοῦ ὁποίου ἐπίσης ἡ γυμνασιαρχία ἦτο βραχεῖα.

Ἐξετάζοντες τὴν ἐκπαιδευτικὴν δρᾶσιν τοῦ ἀποχωρήσαντος ἀρχιμανδρίτου Νικάνδρου βάσει τῶν πληροφοριῶν, τὰς ὁποίας μᾶς παρέχουν τὰ δημοσιεύμενα ἔγγραφα καὶ οἱ δημοσιευθέντες λόγοι του ὡς καὶ ὁ δημοσιευθεὶς Κανονισμὸς τοῦ γυμνασίου², θὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ὑπηρεσίαν του ἐν Χίῳ εὐδόκιμον, δημιουργικὴν καὶ προοδευτικὴν, παρὰ τὰς ἀντιδράσεις τὰς ὁποίας συνήτησε, τοὺς συνεχεῖς ἀγῶνας εἰς τοὺς ὁποίους ἀψησχολεῖτο ἐκάστοτε καὶ τὰς συνεχεῖς φοντίδας ὑπὲρ τῆς καλῆς λειτουργίας τοῦ γυμνασίου του.

Ἀνέλαβε μετὰ φιλοτίμου προθυμίας τὴν διεύθυνσιν τοῦ γυμνασίου, ἔθεσε τάξιν καὶ κανονισμὸν εἰς τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ, ἔκαμεν ἐκθέσεις προγραμματικὰς κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους καὶ ἀπολογητικὰς εἰς τὸ τέλος, κατὰ τὰς ἐξετάσεις ἐνώπιον τῶν Ἀρχῶν, τῶν γονέων καὶ τῶν μαθητῶν ἀκόμη, καὶ ἐθεώρει σπουδαιότατον παράγοντα τῆς προόδου τὴν καλὴν συνεργασίαν πάντων τῶν συντελεστῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ δὴ τῶν γονέων, πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ του ἔργου.

Ὡς δῶρον τῆς Θεῆας Προνοίας ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν Ἐφόρων ἡ παρουσία του εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ ἀπέκτησε παγγιακὴν ἀγάπην καὶ σεβασμὸν εἰλικρινῆ τῶν μετ' αὐτοῦ συνεργαζομένων.

Ἰδιαιτέρως ὁ δημοσιευθεὶς Κανονισμὸς τοῦ γυμνασίου μὲ τὰ 19 κεφάλαιά του κατοπτρίζει τὴν παιδαγωγικὴν ἰδεολογίαν του διὰ τὴν ἕλην διδασκτικὴν, ὀργανωτικὴν, παιδονομικὴν καὶ ἠθικοπλαστικὴν φροντίδα, ὅπως τὴν συνέλαβε κατὰ τοὺς δυσκόλους ἐκείνους χρόνους τῆς διευθύνσεώς του. Ἀπῆται σχεδὸν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν ἐκ μέρους τῶν διδασκόντων καὶ τῶν διδασκομένων, ἀκόμη καὶ τῶν γονέων εἰς τὰ κοινὰ ζητήματα ἀνατροφῆς, καὶ ἀπέδιδεν ἐπαίνους εἰς τοὺς εὐτάκτους, κοσμίους καὶ ἐπιμελεῖς, ἀλλὰ καθώριζε καὶ

1. Ὁ Κωνσταντῖνος Κόντος, ὁ κατόπιν καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, διετέλεσε γυμνασιάρχης Χίου κατὰ τὰ ἔτη 1860 ἕως 1862, ἀποχωρήσας διότι δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν ἡ Ἐφορεῖα τῆς Χίου, ἡγουμένου τοῦ Μητροπολίτου Χίου, τὰ ἐκδόση τὸ περιοδικὸν «Χιακὸν Μουσεῖον», διότι ἐδημιούργει φιλολογικοὺς - γλωσσικοὺς ἀγῶνας κατὰ Α. Ραγκαβῆ καὶ Κ. Ἀσωπίου (βλ. καὶ τὸ χειρόγραφον ἀρ. 1398 τῆς Βιβλιοθήκης Χίου, ὅπου σχετικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Κ. Καραθεοδωρῆ, ἐφόρου τῆς Χίου ἐν Κων/πόλει παρὰ τῆ Ἰψηλῆ Πύλῃ, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7 Μαρτίου 1862).

2. Βλ. εἰς περιοδ. Ὁμηρος τόμος 6ος σελ. 58: Ὁργανισμὸς τῆς Σχολῆς Χίου 1840. Ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ Γ. Ζολώτα: Ἱστορία τῆς Χίου, τόμος Γα', σελ. 634 - 643.

ποινας διὰ τούς παραβαίνοντας τὰς διαταγὰς καὶ συστάσεις τοῦ σχολείου. Ἐκαυτηρίαζε τὴν ἀδιαφορίαν μερικῶν γονέων, οἱ ὅποιοι συνετέλουν εἰς τὴν κακὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων των καὶ ἐσημείωνεν, ἀνανύμως βεβαίως, τοὺς λόγους ἀποτυχίας ἐλαχίστων. Πάντα ταῦτα μαρτυροῦν τὴν εὐσυνειδητὸν ἐργασίαν τοῦ γυμνασιάρχου Νικάνδρου κατὰ τὰ τρία ἔτη τῆς ὑπηρεσίας του (1839-1842). Θὰ ἀπέδιδεν ἀφεύκτως αὕτη εὐχυμοτέρους καρπούς, ἐὰν εἶχε συνέχειαν καὶ δὲν παρουσιάζοντο εἰς τὸ ἔργον του ἀντιδράσεις, καθ' ἡμᾶς ἀδικαιολόγητοι, ἀφοῦ οὐδὲν παράπονον ἀναγράφεται εἰς τὰ δημοσιευόμενα ἔγγραφα τῶν Ἐφόρων καὶ τῶν Ἀντιπροσώπων των, τοῦ Ἰωάννου Ψυχάρη ὡς καὶ τῶν Μαστιχοχωριτῶν διὰ τυχόν σφάλματα ἢ κακὴν συμπεριφορὰν τοῦ γυμνασιάρχου¹.

Δυστυχῶς ἔπειτα δὲν ἐδόθησαν εὐκαιρίαι εἰς τὸν ἀποχωρήσαντα ἀρχιμανδρίτην νὰ ἀναπτύξῃ νέαν δρᾶσιν, εἴτε διότι ἡ ἡλικία του πλέον δὲν τοῦ ἐπέτρεπε —ἦτο 56 ἐτῶν καὶ δὲν εἶχε περιθώριον δράσεως— εἴτε ἐπειδὴ τὰ κενὰ τότε δὲν ἐκαλύπτοντο εὐκόλως, ὥστε νέα πρόσληψις νὰ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον του.

Πιθανὸν καὶ ἡ φήμη τῆς διχονοίας μετὰ τοῦ δυναμικοῦ Μητροπολίτου Χίου Σωφρονίου νὰ ἐδημιούργησε σιωπηρὸν ἐμπόδιον προσλήψεως εἰς νέαν θέσιν, ἀνταξίαν τῆς δράσεώς του. Περιορίσθη λοιπὸν ἀδιαμαρτυρητῶς εἰς τὴν ἐν Ρόδῳ ἔπαυλίν του, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1873 κατὰ τὸν συμπολίτην του Μιχαὴλ Σκευοφύλακα, εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ὁποίου, ὡς οὗτος λέγει, εὕρισκονται χειρόγραφα πρὸς δημοσίευσιν.

Τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα ἐν τῷ παρόντι χειρόγραφα² προέρχονται ἐκ τοῦ Ἀρχείου τῆς Βιβλιοθήκης Χίου χαρακτηριζόμενα ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν τῆς ταξινομήσεως ἐκεῖ, ἐκ τῶν Ἀρχείων τῆς τότε Ἐφορείας τῶν Σχολείων καὶ τῆς Δημογεροντίας.

Εἰς ταῦτα προσθέτομεν περιληπτικὰ σημειώματα ἐκ σπανίων δημοσιευμάτων τοῦ ἀρχιμανδρίτου διὰ τὴν βοήθειαν τῶν μελετητῶν τοῦ παρόντος, ὥστε νὰ ἐκτιμηθῇ τὸ ἰδεολογικὸν πνεῦμα τούτου καὶ νὰ κριθῇ ἡ θρησκευτικὴ του δοξασία, ὁ πατριωτικὸς του ἐνθουσιασμὸς καὶ αἱ παιδαγωγικαὶ του ἀρχαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠθέλησε νὰ στηρίξῃ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ γυμνασίου Χίου, τὸ ὅποιον τοῦ ἐνεπιστεύθησαν οἱ τότε διοικοῦντες τὰ σχολεῖα τῆς νήσου Ἐφοροὶ καὶ Δημογέροντες.

1. Οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν, οἱ Ἐφοροὶ τῶν σχολείων, οἱ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, ἐκτὸς τῆς Χίου, ἀντιπρόσωποι τῶν Ἐφόρων, ἀκόμη καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωπος τῶν Χίων παρὰ τῇ Ἰψήλῃ Πύλῃ Ἰωάννης Ψυχάρης, ἔμπορος ὑφασμάτων, τοῦ ὁποίου ἔγγονος εἶναι ὁ Γιάννης Ψυχάρης ὁ ὑπέρμαχος τῆς «Δημοτικῆς νεοελληνικῆς γλώσσης», οὐδὲν παράπονον ἐξέφρασαν κατὰ τοῦ Νικάνδρου ὡς πρὸς τὰ γυμνασιαρχικά του καθήκοντα καὶ τὰς θρησκευτικὰς του πεποιθήσεις.

2. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα λαμβάνουν τὸν ἀριθμὸν ταξινομήσεως τὸν ὅποιον ἔχουν εἰς τὸν Κατάλογον τῆς Βιβλιοθήκης.

ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

(Ἐκ τοῦ βιβλίου ἀντιγραφῆς ἐπιστολῶν τῆς Ἐφορείας τῶν Ὁρθοδόξων Δημοσίων Σχολείων τῆς Χίου, τῶν ἐτῶν 1839-1840. Βιβλιοθήκη Χίου).

1ον. Σελίς 1. Ἐπιστολὴ ἀριθ. 2 (ὑπὸ τύπον ἐγκυκλίου).

Φίλτατοι συμπολίται,

Μετὰ τὴν τραγικὴν καταστροφὴν τῆς φιλιότητος ἡμῶν πατρίδος ἀπὸ περιστάσεις στενὰς, συγκεντρωθέντες εἰς ταύτην ἀρκετοὶ συμπολίται ἀνακαλοῦσιν ἤδη τὰς μούσας εἰς τὴν πρὸ αἰώνων ἐστίαν των, συστήσαντες γυμνάσιον πρὸς φωτισμὸν τῆς δυστυχοῦς νεολαίας, ἣτις συμποσοῦται εἰς τριακοσίους μαθητὰς κατὰ τὸ παρόν, προθυμούμενοι πρὸς τοῖς ἤδη ἀξίοις αὐτοῦ διδασκάλοις ἵνα μετακαλέσωσι καὶ ἄλλους σοφοὺς καθηγητὰς, εἰδήμονας καὶ τῶν διαλέκτων τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης.

Διὰ ταύτης λοιπὸν προστρέχουσιν εἰς τὸν ἔμφυτον φιλόπατριζ ζῆλον τῶν ἐν ἀλλοδαπῇ πατριωτῶν, βέβαιοι ὄντες ὅτι θέλουσι τύχειν καὶ βοηθείας χρηματικῆς καὶ προσφορᾶς βίβλων σοφῶν φιλογενῶν καὶ ἀξιοθῆναι συνεργῶν, ἵνα διαπρέψῃ τὸ αὐτὸ γυμνάσιον ὡς πάλοι.

Εἰς τὴν πρόοδον τῶν φῶτων ἀνέθηκεν ἡ ποθητὴ πατρις τὴν ἀνέγερσίν της. Διὰ τῆς προόδου ταύτης παραμυθεῖται, ἵνα ἔχῃ συνδεδεμένα τὰ τέκνα της πανταχοῦ καὶ ἀξιοθῆ ποτε αὐτῶν καὶ εἰς τοὺς κόλπους της. Οἱ ὑποφαινόμενοι ἀναδεχθέντες τὴν ἐφορείαν τοῦ γυμνασίου γνόμεθα διερχομένους τῶν αἰσθημάτων τούτων τῆς πατρίδος, ἐπιβαρύνομεν δὲ τοὺς εὐγενεῖς ἡμῶν συμπολίτας,

τοὺς κυρίους : Ἰωάννην Ψυχάρον καὶ Τομαζῆν Ράλλην εἰς Κων/πολιν,
Μιχαὴλ Α. Ράλλην καὶ Ζ. Φραγκιάδην εἰς Σμύρνην,
Ἀμβρόσιον Σ. Ράλλην καὶ Λεωνῆν, Καρυδιᾶν εἰς Τεργέστην,
Μιχαὴλ Π. Ροδοκανάκην καὶ Ἀμβρόσιον Α. Ἀργέντην εἰς
Μασσαλίαν,
Μαν. Παντ. Ροδοκανάκην καὶ Ἀλ. Μ. Βλαστὸν εἰς Λιβόρονον,
τὸν κύριον Πανδιᾶν Στ. Ράλλην εἰς Λονδίον,

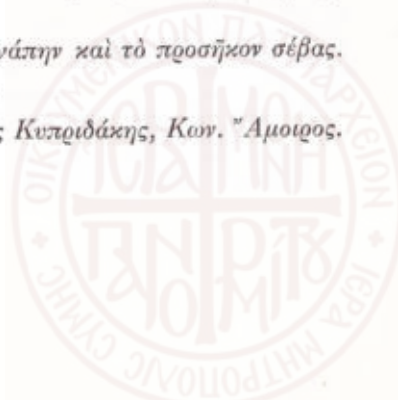
τοὺς κυρίους Θεόδωρον Π. Ροδοκανάκην καὶ Λουκᾶν Σκαρμαγκᾶν εἰς Ὀδησσόν
Θεόδωρον Ράλλην καὶ Στεφ. Π. Ἀγέλαστον εἰς Ἀθήνας,
Πανδιᾶν Α. Ράλλην καὶ Ἰωάν. Α. Χρυσοβελώνην εἰς Σύρον,
ἵνα δι' αὐτῶν ἔχωμεν τὰς πρὸς τὴν πατρίδα εὐαισθητοὺς καὶ εὐγενεῖς βοηθείας σας.

Ἐποσημειοῦμεθα δὲ μ' ὄλην ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ τὸ προσῆκον σέβας.

Οἱ Ἐπίτροποι

Α. Ροῦζος, Α. Μανρογοδάτος, Ἐλευθέριος Κυπριδάκης, Κων. Ἀμοιρος.

Ἐν Χίῳ τῇ 10 Ἰουλίου 1839

2ον. Σελίς 2. Ἐπιστολή ἀριθ. 3.

Πρὸς τὸν Πανιερώτατον Ἁγιον Χίου
Κον Σωφρόνιον,

Διὰ Κωνσταντινούπολιν.

Ἄσμένως ἔλαβε τὴν ἀγγελίαν ἡ πατρις ὅτι ἠξιώθη ποιμένα τὴν ὑμετέραν Πανιερότητα, διάδοχον τοῦ αἰοδίμου πατρὸς ὑμῶν Κοσμά, κατὰ τὰς ἐσχάτας καὶ καθ' ἐκάστην δέεται τὸν τὰ πάντα διοικοῦντα πάνσοφον Θεόν, ἵνα συντόμως σᾶς ἀξιωθῇ εἰς τὸν κόλπον της.

Οἱ ὑποφαινόμενοι Ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς ἐπιμελούμενοι τὴν πρόοδον τοῦ ἐνταῦθα γυμνασίου εὐχόμεθα ἐξόχως, ἵνα Σᾶς ἀπολαύσῃ ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν ἀρχηγὸν καὶ προστάτην τῆς ἀρετῆς καὶ σοφίας. Τὸ γυμνάσιον τοῦτο, ὡς γνωρίζει καὶ ἡ Πανιερότης της, ἔχει χρεῖαν διδασκάλου, ἀξίου διὰ σχολάρχην καὶ τὴν παρακαλοῦμεν, ἵνα λάβῃ τὴν πρόνοιαν, ἵνα ἀπολαύσωμεν τοιοῦτου ἀνδρὸς ἐναρέτου καὶ πεπαιδευμένου ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν (Κωνσταντινούπολιν), ἐπιθυμοῦντες νὰ μᾶς πληροφορήσῃ περὶ τούτου διὰ νὰ τῇ δώσωμεν ἐπομένως τὰς ὁδηγίας μας, ἐὰν ἐπιτύχῃ τοιοῦτον ἄνδρα. Προσθέσατέ μας καὶ μὲ τι ἐτήσιον μισθὸν δυνάμεθα νὰ τὸν ἔχη.

τῆς ὑμετέρας Σεβασμιωτάτης Πανιερότητος

Οἱ Ἐπίτροποι.

[ἔνευ ὑπογραφῶν]

Χίος τὴν 12 Ἰουλίου 1839.

3ον. Σελίς 4. Ἐπιστολή ἀριθ. 7.

Πρὸς τοὺς Κυρίους Παντιᾶν Α. Ράλλην καὶ

Ἰωάννην Α. Χρυσοβελώνην,

Εἰς Σῦρον.

Ἡ τῶν 12 Ἰουλίου ἐπιστολή τῆς Ἐφορείας ταύτης πρὸς ὄλους τοὺς συμπολίτας μας Σᾶς ἐστάλη, μὲ τὴν ὁποίαν ἐλάβομεν τὸ θάρρος καὶ Σᾶς ἐδίδομεν τὴν ἐπιστάσιαν διὰ τοὺς αὐτόσε συμπολίτας καταστήσαντές Σας ἀντιπροσώπους μας. Διὰ ταύτης μας ἐρχόμεθα νὰ Σᾶς συστήσωμεν καὶ παρακαλέσωμεν, ἵνα συμμετάσχητε καὶ συνδρομήτε μὲ τὰς χάριτάς Σας καὶ ἐνεργεσίας τὸ θεάρεστον τοῦτο Κατάστημα, ἀπὸ τὴν πρόοδον τοῦ ὁποίου περιμένει ἡ δυστυχῆς πατρις περιθάλψιν τῶν παρελθόντων δεινῶν της καὶ τὴν ἀνέγερσίν της καὶ πρὸς συναδέλφους ἐγγυτέρω ἡμῶν καὶ εἰδήμονας τῆς θέσεώς μας τολμῶμεν νὰ ἐξηγηθῶμεν οὕτως εἰλικρινῶς, γνωρίζοντες ὅποσον εἰς τὸ ἐνδό-

μυχον τῆς ψυχῆς ἐκάστον μὲ κόκκινον χαρακτῆρα εἶναι ἐντετυπωμένον τὸ γλυκύτετον αὐτῆς ὄνομα «ΧΙΟΣ». Διὸ εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι θέλομεν Σᾶς ἰδεῖν ὑπόδειγμα καὶ προδρομούς τῶν πορρωτέρω συμπολιτῶν μας.

Αὐτόσε εὐχαρίστως ἐπληροφορήθημεν ὅτι διάγει ὁ Σεβασμώτατος κύριος Νίκανδρος Φιλάδελφος καὶ ἀπὸ πολλοὺς τὸ ἐνάρετόν του καὶ ἰκανότητα ἵνα χρησιμεύσῃ διὰ γυμνασιάρχης εἰς τὸ γυμνάσιόν μας κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν, ἐπιστημονικὰ καὶ λοιπὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα. Τοιοῦτον κατὰ τὴν διεσπαρμένην φήμην ἐλπίζομεν νὰ ἐγκρίνητε καὶ ἡ ἀδελφότης Σας καὶ ἂν οὗτος συνάδῃ τῆς εὐχαριστήσεώς σας, παρακαλοῦμεν, ἵνα τὸν συμφωνήσητε καθηγητὴν τῆς Σχολῆς μας καὶ μᾶς τὸν ἀποστείλητε συντόμως, ἵνα ἀναδεχθῇ τὴν διεύθυνσιν ταύτης.

Γνωρίζετε, συνάδελφοι, ὅτι ἀπὸ τὰ καθιερώματα τῶν αἰοιδίμων προπατόρων μας καὶ ἀπὸ μικρὰς ἄλλας βοηθείας ἠξιώθη τὸ αὐτὸ Κατάστημα καὶ ἐστερεώθη ἤδη δι' ἀγώνων ἕνα ἐτήσιον πόρον πρὸς διατήρησίν του καὶ μισθοδοσίαν τῶν ἐν αὐτῷ διδασκάλων καὶ τὸ περαιτέρω πρὸς μεγάλυνσίν του ἐπιθυμεῖ καὶ περιμένει ἀπὸ τὰς ἐδεργείας τῶν ἔξωθεν συμπολιτῶν τῆς. Πρὸς τὸ παρὸν δὲ δὲν δύναται, ἀφ' ὅσον κατέχει, νὰ ὑποσχεθῇ περὶ πλέον διὰ μισθὸν τοῦ ρηθέντος διδασκάλου· ἐμπορεῖτε νὰ συμφωνήσητε ἐτήσιον μισθὸν γρόσια 6.000, ἕως τῶν γροσίων ἑπτὰ χιλιάδων τὸ πολὺ, προπληρωτέον τὸ τέταρτον τῆς αὐτῆς ποσότητος κατὰ τριμηνίαν καὶ πάλιν δὲ ἡ Ἐφορεία ἐπομένη κατὰ τοὺς τρόπους εὐκολονομένη καὶ κατὰ τοὺς κόπους τοῦ διδασκάλου θέλει κάμει τὸ χρέος τῆς.

Παραστήσατε δὲ τῷ ἰδίῳ προῶτον τὸν ἀξιέραστον καὶ παρὰ πᾶσι ποθητὸν ὀρίζοντα τῆς πατρίδος μας, τὴν εὐθηνότητα καὶ ἀφθονίαν τῶν προϊόντων τῆς, ἐνοικίων καὶ λοιπῶν καὶ τὴν λιτότητά μας καὶ μακρὰν τῆς πολυτελείας τῶν μεγαλοπόλεων, ὥστε μὲ ἀντάρκειαν τῶν ἀναγκαίων τῆς τῷ γίνεται ἀνάλογος ἢ προσφορά αὕτη, ἐὰν Σᾶς ζητήσῃ πρὸς ἐνκολίαν τῆς μεταβάσεώς του τὴν πρώτην τριμηνίαν του, παρακαλοῦμεν νὰ τὴν μετρήσετε, ἀντιτραβοῦντές μας εἰς νέα εἰκοσάρια¹.

Τὸ φιλόπατρι ὕμῶν καὶ ὁ πρὸς τὴν παιδείαν ζῆλός μας ὑπόσχεται ἐκπληρωμένην τὴν αἴτησίν μας ταύτην. Διὸ λαμβάνοντες τὰς εὐχαριστίας μας μένομεν μ' ὄλην τὴν ὑπόληψιν.

Τὴν 11 Ἀγούστου 1839.

[Οἱ Ἐπίτροποι]

1. Φράσις νομισματικῆς συναλλαγῆς δι' ἧς ἐχαρακτηρίζετο ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος, δι' οὗ ἐγένετο ἡ πληρωμή. Ἴσως πρόκειται περὶ μετρητίων, τουρκικοῦ νομίσματος ἀξίας 20 γροσίων, λεγομένων «γερωῶν», ἢ γροσίων 23, λεγομένων «τσουρούκιων», ἀναλόγως τῆς πόλεως συναλλαγῆς.

4ον. Σελίς 5. Ἐπιστολή ἀριθ. 8.

Πρὸς τοὺς Κυρίους Ζωρζῆν Φραγκιάδην καὶ Μιχαήλ Α. Ράλλην,

Εἰς Σμύρνην.

Ἀσμένως ἠξιώθη ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς ἀγαπητῆς Σας ὑπὸ τὴν 8 καὶ 20 τρέχοντος καὶ εἶναι πεπεισμένη εἰς τὸ φιλόπατρι Σας ὅτι δι' ὑμῶν θέλει χαίρειν τὸ γυμνάσιόν μας καὶ τὰς χάριτας τῶν αὐτόσε συμπολιτῶν καὶ ὡς ἐγγυτέρω ἡμῶν νὰ σταθῶσι πρόδρομοι τῶν πορρωτέρω.

Ἐδτυχήσαμεν καὶ διὰ γυμνασιάρχην τούτου νὰ ἔχωμεν τὸν ἀρχιμανδριτὴν Κύριον Νικάνδρον Φιλάδελφον, τὸν ὁποῖον μᾶς ἀποστέλλουσιν οἱ ἐν Σύρῳ συμπολίται, ἄκρως ἐπαινοῦντες τὸν ἄνδρα ὡς κατάλληλον κατὰ τὴν παιδείαν του καὶ ἀρετὰς καὶ πρὸς εὐχαρίστησίν σας.

Ὅντος ἐδῶ τοῦ κ. Ν. Πετροκοκκίνου¹ ἐβαρύναμεν, ἵνα λάβῃ τὴν πρόνοιαν δι' ἓνα ἀλληλοδιδασκικὸν ἐκ τῆς πόλεώς σας καὶ μᾶς ἀπεκρίθη ὅτι εὖρεν ἱκανὸν τὸν κύριον Γεώργιον Φωτιάδην καὶ πρόθυμον νὰ μεταβῇ ἐνταῦθα δι' ἐτησίου μισθοῦ γρῶσ. 2.500, ἱκανὸν πρὸς ἐξοικονόμησίν του καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν φθίριαν καὶ λιτότητα τῆς πατρίδος. Ἄν λοιπὸν τὸν ἐγκρίνητε καὶ ἡ ἀδελφότης Σας ἄξιον, ἵνα διευθύνῃ ἐν ἀπὸ τὰ ἀλληλοδιδασκικά μας, παρακαλοῦμεν διευθίνατέ μᾶς τον συντόμως ἐγχειρίζοντές τω τὴν ἔσωθεν προσκλήσιν μας. Ὁ Ἴωνικός Παρατηρητής² ἐνηρεστήθη νὰ μᾶς τιμᾷ μὲ τινα ἐφημερίδα του καὶ παρακαλοῦμεν, ἵνα τῷ προσφέρητε τὰς ἐγνωμοσύνας μας καὶ ὅτι μᾶς ὑποχρεοῖ μὲ τὴν τακτικὴν ἐξακολούθησιν ἀποστολῆς ἐνὸς φύλλου μόνου καὶ τοῦτο ἀρκεῖ καὶ διὰ τοὺς ἐν τῷ γυμνασίῳ διδασκάλους.

Μένομεν μὲ ὄλην τὴν ὑπόληψιν κατασπαζόμενοί σας.

[Οἱ Ἐφοροὶ Χίου]

Ἐν Χίῳ τῇ 23 Αὐγούστου 1839.

5ον. Σελίς 7. Ἐπιστολή ἀριθ. 11.

Πρὸς τοὺς Κυρίους Π.Α.Ράλλην καὶ Ἰωάν. Α. Χρυσοβελώνην,

Εἰς Σῦρον.

Ἀσμένως ἠξιώθη ἡ Ἐπιτροπὴ τὴν ὑπὸ 18 ὀδεύοντος ἐπιστολήν σας, ἐξ

1. Ὁ Ν. Πετροκοκκίνος ἦτο Χίος ἔμπορος, ἐγκατεστημένος ἐν Σμύρνῃ, ἐνδιαφερόμενος θερμῶς διὰ τὰ κοινοτικά θέματα τῆς πατρίδος του. Ἐπεσκέπτετο συχνὰ τὴν Χίον καὶ ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰ κοινοτικά της.

2. Ὁ Ἴωνικός Παρατηρητής ἦτο ἐφημερίς ἐκδιδομένη ἐν Σμύρνῃ (1837 - 1840), τῆς ὁποίας ὁ Διευθυντής, ὁ Π. Κλάδος, ἀπέστειλε ἀνὰ ἓν φύλλον τῆς ἐφημερίδος του εἰς τὴν Ἐφορείαν τῶν Σχολείων τῆς Χίου διὰ συνδρομήν. Βλ. Χρ. Σολομωνίδη, Ἡ δημοσιογραφία ἐν Σμύρνῃ, Ἀθῆναι 1959.

ἥς θεωροῦμεν τὴν συμφωνίαν Σας μετὰ τοῦ κ. Νικάνδρου Φιλαδέλφου, ἵνα ἔλθῃ διὰ γυμνασιάρχης τῆς Σχολῆς καὶ ὅτι τέλη τοῦ παρόντος θέλομεν τὸν ἀπολαύσει ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν. Σᾶς εἴμεθα λοιπὸν ἐγγνώμονες περὶ τούτου, ἢ δὲ πατρίς θέλει Σᾶς μακαρίζει ὅτι δι' ὑμῶν ἠξιώθη τοιούτου ἀνδρὸς πρὸς φωτισμὸν τῆς νεολαίας τῆς, ὡς τὸν διαβεβαιοῦτε.

Τὴν... συναλλαγματικὴν σας εἰς διαταγὴν τοῦ κ. Ἰω. Χρυσοβελώνη ἐτιμήσαμεν καὶ ἐπληρώσαμεν... διὰ τὴν Ἀθῆναι τριμηνίαν τοῦ μισθοῦ του, τὸν ὁποῖον εὐηρεστήθητε νὰ τῷ πληρώσητε. Δι' οἴκημά του φροντίζομεν, ἵνα εἰς τὴν ἀφιξίν του εὖρη ἔτοιμον... καὶ ἐπομένως ἐκλέγει ὁ ἴδιος τὸ τῆς ἀρεσκείας του. Θεωροῦμεν τὰς πατρικὰς σας συστάσεις διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἱεροῦ τούτου Καταστήματος καὶ ὁ ἡ πατρίς μᾶς ἐνεπιστεῦθη τιμῶσά μας μὲ τὴν πληρεξούσιον ἐπιστάσιαν μας καὶ σᾶς βεβαιοῦμεν ὅτι καθ' ὅσον ἡ δύναμίς μας συγχωρεῖ ἐπιμελούμεθα, ἵνα καθιδρῶσωμεν αὐτὸ γυμνάσιον ὡς πάλαι, ἔχοντες ἐνθέρμους ζηλωτὰς καὶ τοὺς ἐντίμους Δημογέροντας καὶ τὴν σύμπνοιαν τῶν λοιπῶν ἐδῶ συμπολιτῶν. Ἐνθαρρυνόμεθα νὰ σᾶς διαβεβαιώσωμεν ὅτι δὲν θέλει βραδύνειν ὁ χρόνος νὰ σᾶς μνησθῇ τὰς προόδους του καὶ νὰ παραστήσῃ ἐπὶ καρπῷ τὰς εὐεργεσίας τῶν συμπολιτῶν μας.

Μένομεν δὲ μὲ ὄλην τὴν ὑπόληψιν ἀσπαζόμενοι.

[Οἱ Ἐπίτροποι]

Τὴν 23 Αὐγούστου 1839.

60ν. Σελίδες 8-9. Ἐπιστολὴ ἀριθ. 13.

Κόριοι Π.Α. Ράλλη καὶ Ἰω. Α. Χρυσοβελώνη,

Εἰς Σῶρον.

Χίος τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1839

Ἀπαντῶμεν εὐχαρίστως τῆς ἀδελφικῆς σας τῶν 29 Αὐγούστου καὶ 2 ὀδεύοντος. Εἰς τὴν Ἀθῆναι εὗρομεν τὸ συμφωνητικὸν σας μετὰ τοῦ κ. Ν. Φιλαδέλφου, ἢ δὲ Βα μᾶς ἐνεχειρίσθη παρὰ τοῦ σεβαστοῦ τούτου ἀνδρὸς, τὸν ὁποῖον ὑπεδέχθημεν ἐν ἀγαλλιάσει διὰ γυμνασιάρχην τῆς Σχολῆς. Διὸ διὰ ταύτης μας ἐρχόμεθα νὰ σᾶς ἀποδώσωμεν τὰς εὐχαριστήσεις μας διὰ τὴν δι' ὑμῶν προμήθειαν τοιούτου σοφοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν ἐγγνωμοσύνην ἀφ' ὅλης τῆς πατρίδος. Ὁ ρηθὲς ἀμέσως ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν του διοργανίζων τὴν Σχολὴν εἰς τὴν ἑναξίν του κατὰ τὴν 11 τούτου παρουσία τῶν κυρίων Δημογερόντων μας, τοῦ Ἱερατείου καὶ ἱκανῶν προκρίτων πατριωτῶν. Ἐξεφώνησε παραινετικὸν λόγον, τοῦ ὁποῖου ἀντίγραφον σᾶς ἐσωκλείομεν. Ἐπομένως

θέλομεν σὰς πέμψει καὶ τὸν κανονισμόν τῶν μαθημάτων, ὅποια θέλει πρὸς τὸ παρὸν παραδίδονται ἐν τῷ γυμνασίῳ πρὸς εὐχαρίστησίν Σας. Μᾶς φαίνεται εὐλογον διὰ πολλοὺς λόγους ὁ λόγος νὰ ἐκδοθῆ διὰ τοῦ τύπου. Ἰδιῆτέ τον καὶ ἡ εὐγένειά Σας καὶ ἂν συμφωνήτε μὲ τὸν σκοπὸν μας τοῦτον, τυπώσατέ τον, λέγοντες εἰς τὸν τυπογράφον ὅτι ἐκ τοῦ ὑστερήματός μας εἶναι πάντα τὰ ἔξοδα.....

Δὲν σὰς εἶπομεν ἕως τώρα περὶ δύο ἀλληλοδιδασκτικῶν διδασκάλων¹, τοὺς ὁποίους ἐστοχαζόμεθα ἀναγκαίους καὶ ὡς τοιούτους φροντίσαντες τοὺς ἐπετύχομεν κατὰ τὴν θέλησίν μας, τοὺς κυρίους Ἑμμανουὴλ Βερούσην, Θεοταλόν, καὶ Γεώργιον Φωτιάδην, πατριώτην διατρίβοντα εἰς Σμύρνην.

Πρὸς τὸ παρὸν ἡσυχάζομεν εὐχόμενοι τὰς καλὰς προόδους τῆς νεολαίας μας.

Μένομεν δὲ μὲ ὄλην τὴν ὑπόληψιν κατασπαζόμενοι.

[Οἱ Ἐφοροὶ Χίου]

ἌΟ λόγος εἰς χωριστὸν φάκελλον ἐνεχειρίσθη τῷ κ. Δ. Ν. Ροῖδῃ.

7ον. Σελίδες 9-10. Ἐπιστολὴ ἀριθ. 12.

Πρὸς τοὺς κυρίους Ἰωάννην Ψυχάσην καὶ Τομαζῆν Ράλλην,

[Εἰς Κωνσταντινούπολιν].

Τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1839.

Σὰς ἐσωκλείομεν ἀντίγραφον τῆς ὑπ' ἀριθ. 2 ἐπιστολῆς μας ὑπὸ τὴν 10 Ἰουλίου, ὑποπιπευόμενοι τὸν παραπεσμόν της, ὡς μὴ ἀξιωθέντες μέχρι σήμερον ποθητῆς ἀπαντήσεώς σας. Ἀναφερόμενοι ἐν ἐκείνῃ σὰς ἀναγγέλλομεν εὐχαρίστως ὅτι ἠδυνήσαμεν καὶ ἠξιώθη ἡ πατρις διὰ σχολάρχην της τὸν σεβάσιμον ἀρχιμανδρίτην κύριον Νικάνδρον Φιλάδελφον, τὸν ὁποῖον μᾶς ἐπρομήθευσαν μετὰ πολλὰς ἐξετάσεις καὶ πληροφορίας οἱ ἐν Σύρῳ συμπολιταί μας καὶ ἰδίως οἱ ἀντιπρόσωποί μας κ. Παντιᾶς Α. Ράλλης καὶ Ἰω. Α. Χρυσοβελώνης, ὅστις εὐδοθεὶς ἐνταῦθα ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν του διοργανίζων τὸ Κατάστημα. Εἰς τὴν ἑναρξίν του τὴν 11 Σεπτεμβρίου ἐξεφώνησε λόγον παραινετικὸν πρὸς τὴν παιδείαν, τοῦ ὁποῖου ἀντίτυπα 20 σὰς ἐσωκλείομεν,

1. Ἀλληλοδιδασκτικοὶ ἐλέγοντο οἱ διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι ἐφήρμοζον τὴν Λαγκεστριανὴν ἢ ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον, καθ' ἣν οἱ πρωτόσχολοι μαθηταὶ (οἱ ἀριστοὶ τοῦ σχολείου) ἐδίδασκον τοὺς μαθητὰς κατωτέρων τάξεων τοῦ σχολείου των πρὸς ἐξοικονόμησιν προσωπικοῦ. Ὁ Ἑμμ. Βαρούσης ἀνεδείχθη ἀξιὸς διδάσκαλος καὶ συγγραφεὺς βοηθητικῶν σχολικῶν βιβλίων. Ὁ Γεώργιος Φωτιάδης διωρίσθη διδάσκαλος τῆς Ἐξοχῆς (Κάμπου).

ἵνα εὐαρεστηθῆτε νὰ διανείμητε εἰς τοὺς αὐτοῖς συμπολίτας μας πρὸς κοινὴν εὐχαρίστησιν.

Ὅμοίως ἐξεφώνησε πρόχειρον λόγον εἰς τὴν ἄφιξιν τοῦ πανιερωτάτου Ἀρχιερέως μας, καθ' ὃν ἐνθουσίασε καὶ ἐνηρέστησεν ὄλους τοὺς πολίτας. Τὸ δὲ μεθοδικὸν καὶ ἡ τάξις τῶν καθ' ἑκάστην παραδόσεων του μᾶς προϋπόσχηται τὴν πρόοδον τῆς μέχρι τοῦδε τυφλῆς νεολαίας μας.

Ἐστοχαζόμεθα ἀναγκαίους καὶ δύο ἀλληλοδιδασκτικούς καὶ ὡς τοιοῦτους ἐπετύχομεν κατὰ τὴν θέλησίν μας τοὺς κυρίους Ἐμμανουὴλ Βεροῦσην, Θεοταλόν, καὶ Γεώργιον Φωτιάδην, πατριώτην, διατρίβοντα ἐν Σμύρῃ... Εὐχόμεθα τὰς καλὰς προόδους τῆς νεολαίας μας, ἕως οὗ ὁ καιρὸς νὰ μᾶς ἀποκτήσῃ καὶ ἐτέραν διαμόρφωσιν τοῦ γυμνασίου.

Ἀπὸ τοὺς ἐν Σμύρῃ, Σύρα καὶ Λιβόρνῳ συμπολίτας ἐλάβομεν εἰδήσεις τῆς προθυμίας χορηγιῶν των¹ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο Κατάστημα ἀνεγερθὲν ἤδη ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τοῦ λαμπροῦ ποτε Νοσοκομείου. Ἡ Ἀδελφότης τοῦ ἐν Γαλατᾷ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου συνεισέφερε κατ' ἔτος πρὸ τῆς καταστροφῆς εἰς τὴν ποτὲ λαμπρὰν Σχολὴν τῆς πατρίδος γροσ. 3.000 καὶ πεπεῖσμεθα διὰ τῆς προστασίας σας νὰ ἀνανεωθῇ καὶ αὕτη ἡ χορηγία. Περὶ δὲ τῶν αὐτοῖς συμπολιτῶν μας δὲν ἔχομεν νὰ σᾶς εἴπωμεν, παρὰ ὅ,τι σᾶς φωτίσῃ ὁ Θεὸς καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ πατριωτισμοῦ.

Μένομεν δὲ μὲ ὄλην τὴν ὑπόληψιν.

[Οἱ Ἐφοροὶ Χίου]

8ον. Χειρόγραφον ἀριθ. 1562 (Ἐπιστολαὶ Δημογεροντίας, σελ. 80. Βιβλιοθήκη Χίου).

[24 Ὀκτωβρίου 1839]²

Κύριε Μισὲ Ἰωάννη Ψυχάκη,

Στερούμενοι πρὸ πολλοῦ ἐντίμου Σας μὲ λύπην μας ἐρχόμεθα διὰ τῆς παρουσίας σας νὰ ἐρωτήσωμεν πρῶτον τὰ τῆς πολυεύκτου ἡμῶν ὑγείας σας καὶ δεύτερον νὰ σᾶς ἀναγγείλωμεν ὅτι κατ' αὐτὰς ἐφθασαν πρὸς τὸν Ἀρ-

1. Αἱ κατ' ἔτος χορηγίαι τῶν ἐκτὸς τῆς νήσου Χίου ἀνεγράφοντο εἰς τὸ Βιβλίον Ταμείου τῆς ἐκάστοτε Ἐφορείας τῶν Σχολείων καὶ ἐδαπανῶντο εἰς τοὺς μισθοὺς τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων τῆς δικαιοδοσίας τῆς, τὴν ἀνάγεσιν, συντήρησιν ἢ μεταρρύθμισιν τῶν διδασκῆριων, ὡς ἀναφέρονται εἰς τὰς ἐτησίαις ἐντύπους ἐκθέσεις τῆς ἐκπαιδευτικῆς δράσεως.

2. Ἡ ἡμερομηνία τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς συνάγεται ἐκ τῆς εἰς τὴν σελ. 216 τοῦ παρόντος καταχωριζομένης ἐπιστολῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2 Νοεμβρίου 1839 (ἔγγραφο ἀριθ. 9).

χειρέα μας δύο πατριαρχικοί ἐγκύκλιοι διαταγαί, εἰς τὴν μίαν ἐκ τῶν ὁποίων διατάττεται ἡ Πανιερότης του νὰ διενεργήσῃ, διὰ νὰ σταλθῇ εἰς τὰ αὐτόθι ἀπὸ ἐδῶ ἀναφορὰ ἐνυπόγραφος καὶ ἐνσφράγιστος, ἐκθετική τῆς ἐγκαρδίου χαρᾶς τῶν κατοίκων διὰ τὴν ἐπ' αἰσίοις ἐνθρόνισιν τοῦ νέου πολυχρονίου Ἐνακτος ἡμῶν καὶ εἰς τὴν δευτέραν διατάττεται τόσον ἡ Πανιερότης του καθὼς καὶ ἡμεῖς νὰ σταθῶμεν ἄγρυπνοι καὶ νὰ ἀποβάλωμεν χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ τοὺς μαθητὰς τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, ἐὰν κατὰ περίστασιν ἔχωμεν τοιούτους διδασκάλους εἰς τὴν ἐδῶ Σχολὴν μας.

Ὅσον λοιπὸν διὰ τὴν πρώτην ἐμείναμεν καὶ εἴμεθα πάντες ἀμέριμοι, ποσῶς μὴ ἀμφιβάλλοντες ὅτι ἡ ἐγγένειά σας, ὁ θερμὸς προστάτης καὶ ὑπερασπιστῆς τῆς πατρίδος μας, προνοήσαντες διὰ τοῦτο ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι, ἐκοινοποιήσατε, ὅπου ἀνῆκε, τὴν πρὸς τὸν κραταιότατον καὶ γαληνότατον Ἐνακτα ἡμῶν Σουλτὰν Ἀβδοῦλ Μετζὶδ ἐφένδην μας, ὀλοτελῆ ἀφοσίωσιν, πίστιν καὶ ὑπόκλισίν μας καὶ τὴν ἀπεριόριστον χαρὰν καὶ ἐλπίδα τῶν κατοίκων ὄλων διὰ τὰ ἀνακτορικὰ ἐλέη καὶ χάριτας τῆς αὐτοῦ Μεγαλειότητος καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς εὐτελεῖς καὶ ἐλαχίστους πιστοὺς ὑπηκόους του.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν ἔννοιαν τῆς δευτέρας ἐκκλησιαστικῆς διαταγῆς βλέπομεν χρέος μας ἱερὸν τὸ νὰ θέσωμεν ὑπὸ τὰ βλέμματα τοῦ Σ[ε]βαστοῦ τῆς πατρίδος μας Ἐφῶρον [Ἰω. Ψυχάρη] τὰ ἀκόλουθα ἐν ἐκτάσει. Ἐν ταῖς ἡμέραις καθ' αἷς ὁ πανιερότατος Ἀρχιερεὺς ἡμῶν, ἐφοδιασθεὶς μὲ τὰς εὐχὰς τῶν ἐπαρχιωτῶν του, ἀνεχώρησε διὰ τὰ αὐτόθι κατὰ ἀνωτέραν ἐπιταγὴν, ἄφησε τοὺς κατοίκους ἀνησύχους διὰ τὴν σύστασιν τῆς Σχολῆς μας καὶ ἐπεσχέθη εἰς τὴν Συνέλευσιν ὅτι θέλει φροντίσει ἀφεύκτως νὰ κάμῃ κάθε τρόπον νὰ εὖρη διδάσκαλον ἐνάρετον καὶ ἱκανόν, διὰ νὰ σχολαστήσῃ εἰς τὸ ἐδῶ νεοσύστατον γυμνάσιόν μας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ Πανιερότης του φθάσας εἰς τὰ αὐτόθι καὶ ζητήσας πανταχοῦ τοιοῦτον διδάσκαλον μᾶς ἔγραψε δεινοπαθῶς ὅτι δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐπιτύχῃ, ἐκρίθη εὐλογον νὰ γράφωμεν πρὸς τοὺς ἐν Σύρρα πατριώτας μας καὶ νὰ παραστήσωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν μεγάλην ἀνάγκην μας. Ἡ ἐκεῖ λοιπὸν Ἐπιτροπὴ τῆς Σχολῆς μας, ἐρευνήσασα μετὰ προθυμίας εἰς ὅλα τὰ μέρη, εὗρεν ἄνδρα ἐνάρετον τῷ ὄντι καὶ ἀξιον, τὸν κύριον Νικάνδρον Φιλάδελφον, Συμαῖον, ἱερομόναχον, τὸν ὅποιον μᾶς ἀπέστειλαν πρὸ δύο μηνῶν ἐδῶ καὶ μὲ μεγάλην χαρὰν τῶν κατοίκων ἐσυστήθη ἀξίως γυμνασιάρχης τῆς Σχολῆς μας, ὅστις τὰ μὲν ἑλληνικὰ μαθήματα τὰ ἐδιδάχθη καθὼς μετὰ βεβαιότητος ἐπληροφορήθημεν παρὰ τῷ ἐν Καλύμνῳ θεοσεβάστῳ διδασκάλῳ κνοῖῳ Ἰεζεκιήλ, ἐπιθυμῶν δὲ νὰ τελειοποιηθῇ καὶ εἰς τὰ Μαθηματικὰ ἐχημάτισε καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀνδρῶν Σχολὴν τρία ἔτη περίπου. Ἐδῶ διακόπτοντες τὴν σειρὰν τοῦ λόγου μας ἐρχόμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν εἰλικρινῶς ὅτι ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔφθασεν εἰς τὴν πατρίδα μας, καὶ ἡ νεολαία μας ἔλαβε μέτρα φιλότιμα καὶ κανένας κακὸς καὶ ἀντιθησκευτικὸς λόγος δὲν ἐξῆλθε πώποτε ἀπὸ τοῦ στόματός του. Αἰφνης λοιπὸν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς χαρᾶς τῶν κατοίκων,

διὰ τὴν κατ' εὐχὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀξίου αὐτοῦ γυμνασιάρχου, ἔφθασεν ἡ κατὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Καίτη πατριαρχική διαταγή καὶ ὁ μὲν πανιερώτατος Ἀρχιερεὺς ἡμῶν προσκαλέσας κατὰ χρέος τὸν εἰρημένον διδάσκαλόν μας κ. Νικάνδρον ἐκοίνωσεν εἰς αὐτὸν τὰ διαταττόμενα, ἡ δὲ λογίότης του ἀναθεματίσας παρησιᾶ τὴν Καίρειον δόξαν ἀπεκρίθη γενναίως ὅτι ἀποφασίζει νὰ μεταβῆ αὐτοπροσώπως εἰς τὰ αὐτόθι καὶ παρουσιαζόμενος, ὅπου ἀνήκει, νὰ παραστήσῃ τὴν ἀθωότητά του καὶ οὕτως ἐξεταζόμενος καθ' ὄλην τὴν ἔκτασιν νὰ ἐπιστρέφῃ πάλιν εἰς τὰ χρέη του. Διὸ συνιστῶντες τὴν σοφολογιότητά του εἰς τὴν εὐνοίαν τοῦ ἐνθέρμου ἀντιλήπτορος τῆς πατρίδος¹, παρακαλοῦμεν ταπεινῶς νὰ τὸν παρασταθῇ καὶ νὰ μᾶς τὸν ἀποπέμψῃ ὅσον ταχύτερον εἰς τὰ ἐδῶ, διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ χρέη του καὶ νὰ μὴ μείνῃ ἐπὶ πολὺ ἡ νεολαία μας ὄρφανὴ καὶ ἐστερημένη τῆς ἀναγκαιοτάτης προσωπικῆς ἐπιστασίας του, ἀφοῦ οἱ πατριῶται μ' ὄλην τὴν πασίγνωστον ἀδυναμίαν των ἀπεφασίσαμεν ὅλοι συμφώνως νὰ συστήσωμεν ἐκ νέου τὴν Σχολὴν μας καὶ νὰ βαδίσωμεν τὸ κατὰ δύναμιν ἐπὶ τὰ ἔχρη τῶν ἀοιδίμων ἐκείνων προγόνων μας²...

[Οἱ Ἐφοροὶ Χίου]

9ον. Χειρόγραφον ἀριθ. 1562. (Ἐπιστολαὶ τῆς Δημογεροντίας, σελ. 84. Βιβλιοθήκη Χίου).

Νοεμβρίου 2, 1839

Κύριε μισέ Ἰωάννη Ψυχάρη,

Ὁ κομιστὴς τῆς παρουσίας μας κύριος Νικάνδρος Φιλάδελφος, Συμαῖος, εἶναι ὁ ἀρχιδιδάσκαλος τῆς Σχολῆς μας, περὶ τοῦ ὁποίου μὲ τὴν 24 τοῦ παύσαντος³ γραφὴν μας Σᾶς ἐγράψαμεν ἐν ἐκτάσει τὰ καθέκαστα. Διὸ ἐπαναλαμβάνοντες καὶ ἤδη τὰς παρακλήσεις μας, Σᾶς θερμοπαρακαλοῦμεν ἀπὸ μέρους τῆς πατρίδος καὶ τῆς νεολαίας ὅλης ὅχι μόνον νὰ τὸν παρασταθῆτε, κατὰ τὸ σῆνηθες, ἀλλὰ καὶ νὰ μᾶς τὸν ἀποπέμψητε, ὅσον ταχύτερα, εἰς τὰ ἐδῶ, διὰ νὰ μὴ ματαιωθῇ ποτὲ ὁ ἱερὸς αὐτὸς σκοπὸς μας καὶ μείνῃ ἐπὶ πολὺ ἡ ἀρτισύστατος Σχολὴ μας ὄρφανὴ καὶ ἐστερημένη τῆς ἀναγκαιοτάτης προσωπικῆς διδασκαλίας τοῦ κατὰ νεῦσιν τῆς Θείας Προνοίας ἀξίου τῷ ὄντι γυμνασιάρχου της....

Σᾶς προσκυνοῦμεν ταπεινῶς καὶ μένομεν.

[Οἱ Ἐφοροὶ Χίου]

1. Ἐννοεῖ τὸν πρὸς ὃν ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολὴ Ἰωάννην Ψυχάρην, Ἐφορον τῆς Χίου ἐν Κωνσταντινουπόλει.

2. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι τετρασέλιδος καὶ μακρά. Συνεχίζεται μὲ ἄλλα θέματα τῆς Χίου: διὰ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ διοικητοῦ, διὰ τὴν πώλησιν κτήματος τοῦ νοσοκομείου Χίου κ.λ., τὰ ὁποῖα εἶναι ξένα πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀρχιμανδρίτου Νικάνδρου.

3. Βλ. ἀνωτέρω εἰς τὴν σελ. 214 τοῦ παρόντος ἐπιστολὴν πρὸς Ἰω. Ψυχάρην (Ἐγγραφον ἀριθ. 8).

10ον. Χειρόγραφον ἀριθ. 1562. (Ἐπιστολαὶ Δημογεροντίας, σελ. 85. Βιβλιοθήκη Χίου 1839).

Πρὸς Ἰωάν. Ψυχάρον.

5 Δεκεμβρίου 1839

Μὲ στενοχωρίαν μας στερούμεθα ἐντίμου σας, διὰ τὰ πληροφορηθῶμεν... τὰ τοῦ γυμνασιάρχου μας κ. Νικάνδρου εἰς ὅποιαν θέσιν εὐρίσκονται, ἐνῶ ἠλπίζομεν τὰ τὸν ἔχωμεν μὲ τὴν ἐπιστροφὴν μετ' ἀτμοκινήτου¹ θαρροῦντες πάντοτε εἰς τὴν ἐπιστάσιαν σας. Κατὰ δυστυχίαν μῆτε γραφὴν σας ἔχομεν, διὰ τὰ γνωρίζομεν τί τρέχει, ἐνῶ ἡ δυστυχὴς Κοινότης μας ἐξωδεύθη καὶ ἐξοδεύεται ὁλοένα καὶ ἡ νεότης μας περιφέρεται ἀπηλπισμένη καὶ ἡμεῖς ὅλοι λυπούμεθα κατάκαρδα φιλοτιμούμενοι τὰ μὴ ὀπισθοδρομήσῃ ποτὲ ἢ περὶ συστάσεως τῆς Σχολῆς μας σταθερὰ ἀπόφασιν τῆς προοδεύσεως.

Τούτου χάριν σᾶς παρακαλοῦμεν μὲ θερμὰ δάκρυα τὰ μᾶς φανερώσῃτε τὴν ἀπάντησιν καὶ τὸ αἴτιον τῆς ἀργοπορίας τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ σχολάρχου μας, διὰ τὰ λάβωμεν μικρὰν ἀντίληψιν καὶ τὰ συλλογισθῶμεν πῶς ἔπεται τὰ πράξωμεν, διὰ τὰ μὴ ἀπονεκρωθῇ ἡ μεγάλη προθυμία τοῦ ὑπευθύνου, ὕστερα ἀπὸ τόσα ἔξοδα, ὅπου ὑπεφέραμεν καὶ ὑποφέρομεν διὰ τὴν εὐκταίαν τῆς Σχολῆς μας σύστασιν.

Περιμένομεν ἀνυπομόνως ἀπάντησιν δι' ὁδηγίας σας... μένομεν.

[Οἱ Ἐφοροὶ Χίου]

11ον. Ἐπιστολὴ ἀριθ. 15. (Βιβλίον Ἐπιστολῶν Ἐφορείας Σχολείων Χίου, σελ. 10).

Πρὸς τὸν σεβαστὸν ἡμῖν διδάσκαλον Κύριον Ν. Φιλάδελφον,

Εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Εὐδοκίμοι μὲ 2 ἐπιστολάς σας μέχρι τὴν 30 Ἰανουαρίου, ἐξ ὧν θεωροῦμεν εὐχαρίστως τὴν εὐαρέστησιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς τὸ ὑποκείμενόν σας καὶ ὅτι μέλλετε πλέον τὰ καταβῆτε συντόμως καὶ τὰ σᾶς ἀπολαύσωμεν εἰς τὴν μῆνας 4 γυμνὴν ἔδραν σας, διότι ἡ ἀνέλπιστος τοσαύτη ἀργητὰ σας ἀναστάτησε τὸ γυμνάσιόν μας. Οἱ μαθηταὶ σας διεσκορπίσθησαν καὶ διὰ καιρὸν εἶναι κεκλεισμένον τὸ σχολεῖόν σας, ὥστε πάντες περιμένομεν κεχηγνότες τὴν ὅσον οὐπω κἀποδοῦν σας, διὰ τὰ γίνῃ νέα ἐναρξίς καὶ τακτοποιήσις τοῦ γυμνασίου, τοῦ ὁποίου περιμένομεν τὴν παρουσίαν σας, διὰ τὰ λάβῃ τὸν πρέποντα ρυθμὸν καὶ τὴν ποθητὴν πρόοδον. Εἴμεθα ἄκρως ἐγγνώμονες τοῖς ἐντίμοις αὐ-

1. Ἀτμοπλοίου.

τόσε Ἐφόροις μας κ.κ. Ἰωάν. Ψυχάρον καὶ Τ. Ράλλην, διὰ τὰς ὁποίας μᾶς ἐκθέτον περιθάλψεις εἰς τὸ ὑποκείμενόν σας καὶ διὰ τὰς προσπάθειάς καὶ μεγάλους κόπους πρὸς αὔξησιν καὶ στερέωσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου Καταστήματος καὶ προσφέρατέ τους, παρακαλοῦμεν, τὰ σεβάσματά μας, διότι τῇ αὐτόσε διατριβῇ σας δὲν τοὺς βαρύνομεν μὲ ἰδιαίτερον.

Δι' ὅσα μᾶς ἀναφέρεσθε περὶ τινων ραδιοσυγγιῶν ἀμαθῶν καὶ ἀσημάντων τινῶν, εἶναι ἀνούσια καὶ ἀνέπαρκα. Τὸ ὑγιὲς μέρος καὶ σχεδὸν ὅλοι οἱ πολῖται διρωσι νὰ ἴδωσι τὴν πρόοδον τῶν φώτων εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἰδίως ὁ σεβαστός ἡμῶν Παιμὴν, ὡς Ἐφορος καὶ ζηλωτὴς τῆς παιδείας.

Βλέπομεν πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν ἀνάγκην σας χρημάτων αἰτία τῆς τωσαύτης σας χρονοτριβῆς καὶ προεργάφη τῷ αὐτόσε κυρίῳ Δ. Μ. Μανρογοδάτω νὰ σᾶς μετρήσῃ ἔναντι ἀποδείξεώς σας γρόσια τετρακόσια καὶ ἐὰν δὲν σᾶς ἀρκέσουν τραβήξατέ μας ἕτερα τριακόσια.

Μὲ τὴν ἐπιθυμίαν δὲ νὰ σᾶς ἀπολαύσωμεν ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, μένομεν

Οἱ Ἐπίτροποι

Ἐν Χίῳ τὴν 5 Φεβρουαρίου 1840.

12ον. Χειρόγραφον ἀριθ. 1478. (Βιβλιοθήκη Χίου).

Ἐντιμώτατοι Ἐφοροι,

Τὴν πρὸς ἐμὲ ἀδελφικὴν σας λαβὼν καὶ ἐπιγνοὺς τὰ εἰς αὐτὴν περιεχόμενά Σας, ἀποκρίνομαι.

Τὰ δίκαια παράπονά σας, ὅτι τὸ γυμνάσιον αὐτοῦ ἔφθασε πάλιν εἰς τὴν προτέραν του ἔλσειν κατὰστασιν, ἔνεκα τοῦ ὁποίου καὶ ἐγὼ λυποῦμαι μεγάλως καὶ οἱ ἐνταῦθα συμπολιταὶ Σας ἀγανακτοῦσι βαρῶς, ὅλοι τὰ γνωρίζομεν. Ἀλλὰ τὴν αἰτίαν, ἀδελφοί, οἴδατε. Οὐδεὶς ἡμῶν πταίει. Ὅσοι ἔπταισαν καὶ πταίονσι θέλουσι δώσει λόγον εἰς τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. Μέχρι τοῦδε λοιπὸν καὶ ἡ εὐγενία σας ὑπεφέρατε τὴν ἔλλειψίν μου μὲ ζημίαν σας καὶ ἐγὼ τὴν ἐνταῦθα διατριβὴν μου μὲ φθορὰν τῆς ὑγείας μου. Τοῦ λοιποῦ δὲ πλέον, ἂν καὶ εἰσέτι δὲν ἔλαβον ὀριστικὴν ἀδειαν νὰ ἀπέλθω, εὐρίσκομαι ὁμως ἐν τῷ τελειοῦσθαι. Ἡ παράτασις τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς μου εἶναι ἕως τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας κατὰ τὴν ἀδειαν τῶν ἐνταῦθα συμπολιτῶν Σας, διὰ νὰ ὁμιλήσω ἐπ' ἐκκλησίας προτρεπτικὸν λόγον περὶ ἀδροτέρας συνεισφορᾶς εἰς τὸ αὐτοῦ γυμνάσιον καὶ περιμένομεν ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν, ὅτε πάντες σχεδὸν οἱ ἐνταῦθα Χῖοι θέλουσι παρενοθηθῆ εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὸ ἐπισήμως ἐπιτελούμενον μνημόσνον ὑπὲρ ἀπάντων τῶν τεθνεώτων προπατόρων Σας.

Κατ' αὐτὰς ἀκολουθοῦσι μεγάλαι ταραχαὶ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Τὸν μόνον ἄνθρωπον, ὅστις διέπερε μεταξὺ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ ὅστις ἐπερησπίζετο τὴν ὑπόθεσίν μας, λέγω τὸν σεβαστὸν Ἅγιον Κυζίκιον, αἴφνης εἰς τὰς 13 τοῦ παρόντος τὸν ἐξώρισαν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν του μὲ βίαν ἀνήκουστον! Πλὴν... δὲν δύναμαι νὰ σᾶς ἐξηγηθῶ. Εἰς ὀλίγας ἡμέρας ὁμως θέλετε ἀκούσει διάφορα πράγματα, τὰ διαδοθέντα ἀντιπαιδευτικὰ κινήματά τινων καὶ μάλιστα τοῦ σεβαστοῦ αὐτοῦ Ἀρχιερέως μας διεσκεδάσθησαν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς Σας. Ἡ ἐπιστολή Σας ἀναγνωσθεῖσα ἐνώπιον τῶν ἀντιπροσώπων Σας, κυρίον Ἰωάν. Ψυχάρη καὶ κυρίου Τομαζῆ Ρόλλη, τοὺς ηὐχαρίστησε καὶ μὲ εἶπαν ρητῶς νὰ σᾶς γράφω τὰ σεβάσματά των καὶ νὰ σᾶς διαβεβαιώσω αὐθις ὅτι θέλουσι προσπαθῆσαι ὅλαις δυνάμεσι, διὰ νὰ ἀναστήσωσι τὸ γυμνάσιον τῆς πατρίδος των, ὡς ἦτο πρότερον. Θέλουσι Σᾶς γράφει καὶ οἱ ἴδιοι, ὅταν ἐγὼ καταβαίνω. Τέλος πάντων, Ἀδελφοί, ἔτι μικρὸν καὶ ἀνταμονόμεθα. Τὰ δὲ τοῦ γυμνασίου μας θέλουσιν εἶσθαι, σὺν Θεῷ, καλλίτερα καὶ βασιμώτερα.

Σᾶς ἀσπάζομαι

ὁ ὑμέτερος Ν. Φιλάδελφος

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 17 Φεβρουαρίου 1840

Κατόπιν Σᾶς ἔρχεται ἡ συναλλαγματικὴ τῆς διαταγῆς Σας.

13ον. Χειρόγραφον ἀριθ. 1163. (Βιβλιοθήκη Χίου).

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 8 Ἰουνίου 1840.

Ἐντιμότετοι Δημογέροντες,

Εἰς Χίον.

Τέλος πάντων μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ χρονοτριβὰς ἔδωκεν ἡ Μ. Ἐκκλησία εἰς τὸν σοφολογιώτατον διδάσκαλον τῆς αὐτόθι Σχολῆς μας κύριον Νικάνδρον τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν θέσιν του.

Ἡ ἐνταῦθα τοῦ ἀνδρὸς ὀκταμηνιαία διατριβὴ μᾶς ἔδωκεν εὐκαιρίαν τοῦ νὰ τὸν γνωρίσωμεν καλῶς καὶ εἶναι περιττὸν νὰ σᾶς εἰπῶ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ὑμεῖς πρὸ πολλοῦ γνωρίζετε, ὅτι μὲ τὴν βαθεῖαν παιδείαν καὶ τὰ εὐσεβῆ φρονήματά του ἔχει καὶ διακαῆ ζῆλον τοῦ νὰ προάξῃ (sic) τὴν νεολαίαν μας εἰς τὸν εὐλαβῆ προσορισμὸν τῆς καὶ οὕτω νὰ ἴδωμεν καρποὺς ἀξίους τῶν ἀγῶνων καὶ προσπαθειῶν ὄλων ἡμῶν.

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο, πρέπει καὶ ἡ ἰδικὴ σας βοήθεια νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ εἰς τὸ ἔργον του, ὄντες ἀγρυπνοὶ φύλακες εἰς τὸ νὰ μὴ ἀνακατόνεται

τις ἄλλος εἰς ὅ,τι κρίνει εὐλογον ἢ σοφολογιότης του διὰ τὸν ὄργανισμόν κλπ. τῆς Σχολῆς, διότι ἀλλέως δὲν δύναται νὰ τελεσφορήσῃ κανὲν καλόν.

Σᾶς ἀσπάζομαι καὶ μένω

Ἰωάννης Ψυχάρης

Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν ἄνωθεν τοῦ ἐνεπιστεύθη¹
καὶ τοὺς δύο μου υἱούς, τοὺς ὁποίους συστήνω
εἰς τὴν πατρικὴν σας ἀγάπην.

14ον. Ἐπιστολὴ 21. (Βιβλίον Ἐπιστολῶν Ἐφορείας Σχολείων Χίου, 1839-40, σελ. 13).

Ἐν Χίῳ τῇ 21 Ἰουνίου 1840

Ἐντιμότατοι καὶ Σεβαστοὶ Πατριῶται,
Κόριοι Ἰωάννη Ψυχάρη καὶ Τομαζῇ Ράλλη,

Εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Μὲ τὸν ἐρχομὸν ἐνταῦθα τοῦ διδασκάλου κ. Νικάνδρου ἐλάβομεν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολὴν σας, ἐξ ἧς καὶ ὅσα περὶ αὐτοῦ μᾶς λέγετε καὶ ὅσας δι' αὐτὸν προσπαθείας κατεβάλετε ἐπιγνόντες ἀποκρινόμεθα.

Ἡ ἔλλειψις τοῦ εἰρημένου διδασκάλου εἶχε προξενήσει μεγάλην βλάβην εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ Καταστήματά μας ἐνταῦθα. Ἦδη δὲ χάρις εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀκολούθως εἰς τὴν εὐγένειάν σας ἡ ἐπάνοδος του ἐλπίζομεν νὰ ἐπανορθώσῃ πάλιν τὰ ἀφορῶντα τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων μας καὶ νὰ τύχωμεν τῶν ἀγαθῶν σκοπῶν μας.

Εἶδομεν προσέτι καὶ τὴν προσδιορισθεῖσαν ἐτήσιον συνεισφορὰν εἰς τὸ γυμνάσιόν μας ἀπὸ τὴν ἐν Γαλατῇ ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου διὰ τῶν προσπαθειῶν σας καὶ σᾶς εἶμεθα πολὺ εὐγνώμονες καθὼς καὶ ὅλη ἡ πατρις. Ἐπιθυμοῦσαμεν ὅμως, ἂν δυνατόν, νὰ γνωρίσωμεν αὐτὴν εἰς ἀπάντησιν, διὰ νὰ ἀπερασθῇ κατὰ τάξιν εἰς τὸν κώδικά μας καὶ ἂν κατὰ τριμηνίαν θὰ μᾶς δίδετε δι' ὁδηγίαν μας τῶν Ἐφορειῶν περικλειόντες μας καὶ γράμμα τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁδηγοῦντές μας εἰς ὅσα δεῖ, ἐνῶ ἐσκεπτόμεθα

1. Οἱ υἱοὶ τοῦ Ψυχάρη ἐφθασαν εἰς Χίον καὶ παρηκολούθησαν τὰ μνημόματα τοῦ Νικάνδρου. Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀποφοίτων τῆς Αἰς τάξεως (ἀνωτέρας τοῦ διευτοῦς τότε κύκλου) ἀναγράφεται ὁ Ἀντώνιος Ψυχάρης, Χίος, ἐτῶν 14. Εἰς τὸν κατάλογον συνδρομητῶν τῆς Ἀριθμητικῆς τοῦ Ἀθνασίου Περλεγοῦδῃ 1842 ἀναγράφεται καὶ Ἀλέξανδρος Ψυχάρης.

νά σᾶς κοινοποιήσωμεν τὴν χθὲς γενομένην ἀπόφασιν, ἐὰν συμφέρη νά δεχόμεθα εἰς τὴν Σχολὴν μας ξένων πατριδῶν μαθητὰς ἢ ὄχι.

Ἐπειδὴ μᾶς ἐπληροφόρησαν οἱ κύριοι Δημογέροντες ὅτι ἔγραφαν χθὲς περὶ τούτου ρητῶς πρὸς τὸν Ἐφορον τῆς πατρίδος μας μισὲ Ἰωάννην Ψυχάρον, παραιτούμεθα ἡμεῖς τοῦ νά ἐπαναλάβωμεν βραχυλογίας χάριν.

Ἐν τοσοῦτῳ παρακαλοῦντές σας καὶ αὐθις νά ἐπαγρυπνῆτε εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ γυμνασίου μας,

Σᾶς προσκυνοῦμεν καὶ μένομεν.

[ἄνευ ὑπογραφῶν]

15ον. Ἐκ τοῦ χειρογράφου Βιβλίου τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολείων Χίου με τίτλον : Ἀντίγραφον ἐπιστολῶν τῆς ἐν Χίῳ Σχολῆς (ἐτῶν 1840-1855), σελ. 1.

1840 Σεπτεμβρίου α΄

Ἐγὼ εἰμὶ ἡ βίβλος, ἐν ἣ καταγράφονται πάντες ὅσοι φιλόθεοι καὶ φιλόανθρωποι ὄντες δωροῦνται τῷ ἐκ βάθρων ἀνεγνηγερομένῳ καὶ πάσης τῆς συντελεστικῆς αὐτοῦ ἕλης δεομένῳ τουτωῖ γυμνασίῳ.

Σὺ δ' ὁ τὴν ὥραν ταύτην ἀνά χειρας ἐμὲ φέρον καὶ θεωρῶν, φίλε ἀναγνώστα, ὅστις ἂν εἴῃ, ἔπιδε ἐπὶ τὴν φωνήν μου καὶ στρέψας τοὺς ὀφθαλμοὺς σου ἴδε τὸν σωρὸν τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως ταύτης, ἴδε τὴν ἐλεεινὴν τοῦ γυμνασίου τούτου κατάστασιν, ὅτι βιβλιοθήκη ἔμπροσθέν σου κενή, ὡς ὄρᾳς, ὀργανοθήκη μικρά, οὔτε κἂν τῶν ἀναγκαίων πειραμάτων τῆς τε φυσικῆς καὶ μαθηματικῆς ἐπιστήμης ἀποροῦσα.

Ἐν αὐτῷ φοιτηταὶ καὶ τῶν μουσῶν ἐρασταὶ πολλοί, ἀλλὰ τῶν πρὸς ἐπίδοσιν μέσων στερούμενοι διδάσκαλοι διὰ τὰ διάφορα εἶδη τῶν μαθημάτων, ἔνεκα τῆς χρηματικῆς ἐλλείψεως, οὐχ ὑπάρχονσιν· αἱ πρὸς τὰς παραδόσεις αἰθουσα ἀδιόρθωτοι οὔσαι καὶ διδάσκοντας καὶ διδασκομένους παρενοχλοῦσι καὶ ὄλη, ὡς ὄρᾳς, ἡ οἰκοδομὴ κύκλωθεν σαθρὰ καὶ παρεφθαρμένη οὔσα πρὸς ἐπισκευὴν καὶ καταρτισμὸν τοὺς εἰσερχομένους παρακαλεῖ.

Σὺ μὲν οὖν, ὦ φίλε θεατά, εἰδὼς ὅτι γέγονας ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πρὸς ὠφέλειαν μᾶλλον τῶν ἄλλων ἢ τῶν σεαυτοῦ καὶ ὅτι μέλος ὢν τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων ὀφλισκάνεις καὶ τὸ ἀπὸ σοῦ πρὸς αὐτὴν καὶ ὅτι ὡς θνητὸς τῷ χρόνῳ μεταστήσῃ τῶν τῆδε, λαβὼν διὰ τὰ εἰρημένα, ὄρεξον ἐνταῦθα χεῖρα βοηθείας καὶ ᾄτινι τρόπῳ δύνασαι, ἀδελφέ, τῇ ἐδῶ σπουδαζούσῃ νεολαίᾳ ἐπάρεκσον.

Ἐγὼ δὲ τὸ σὸν ὄνομα ἐν τοῖς ἐμοῖς κόλποις λαβοῦσα, ὡς καὶ τῶν πρὸ σοῦ,

μεταγαγεῖν αὐτὸ ὑπόσχομαι, ὡς γέφυρα εἰς οὐρανοὺς, καὶ παραστήσαι αὐτὸ τῷ θρόνῳ τοῦ ὑψίστου¹.

16ον. Χειρόγραφον ἀριθ. 1228 Α' (Βιβλιοθήκη Χίου).

Ἐντιμότατοι Δημογέροντες,

Εἰς Χίον.

..... Ἄρκετοὶ ἀπὸ τούτων ἐνταῦθα συμπατριώτας ἦλθον καὶ μοὶ ἀνέφεραν περὶ διαφορῶν καὶ δυσαρσεκειῶν, αἵτινες συνέβησαν μεταξὺ Δεσπότη καὶ Νικάνδρου, καθὼς γράφουν αὐτόθεν καὶ ἀποδίδουν τὸ ἄδικον εἰς τὸν Δεσπότην.

Παρομοίως ἦλθον οἱ ἐδῶ Μαστιχάρηδες καὶ μοὶ παραπονοῦνται διὰ τὸν ἴδιον, λέγοντες ὅτι ἐγάλασε τὴν παλαιὰν συνήθειαν, ἣτις ἦτο νὰ εὐγαίνει κάθε δύο χρόνους ὁ Δεσπότης εἰς τὸ «Ντέβρι»². Αὐτὸς εὐγαίνει κάθε χρόνον. Αὐτὸ εἶναι μία σημαντικὴ παράβασις τῶν χρεῶν του. Ἄλλ' ἢ ἐντιμότης σας δὲν μοὶ ἀναφέρεσθε ποσῶς οὔτε περὶ τοῦ ἐνός οὔτε περὶ τοῦ ἄλλου. Καὶ ὅμως δὲν πρέπει νὰ παραβλέπετε οὔτε τὰ μεγάλα οὔτε τὰ μικρὰ καὶ παρακαλῶ νὰ μοὶ γράψετε τί τρέχει;

.....
Ἰωάννης Ψυχάρης

17ον. Χειρόγραφον λυτὸν ἀταξινόμητον. (Ἐκ τοῦ Ἀρχείου τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολείων. Βιβλιοθήκη Χίου).

Ἐντιμότατοι Κύριοι Δημογέροντες Χίου,

Μίαν ἄλλην μου μνηολογουμένην κατὰ τὴν λ' τοῦτου σᾶς ἔγραφα μὲ κάποιον ἀπερχόμενον διὰ τοῦ ἀστριακοῦ ἀτμοπλοίου «Λόβντ», ἀναφερο-

1. Ἡ εἰσαγωγικὴ αὕτη ἐγκύκλιος εἰς τὴν Βίβλον (Ἀρχεῖον Ἐπιστολῶν) τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολείων Χίου ἔχει συνταχθῆ ἀφείκτως ὑπὸ τοῦ τότε γυμνασιάρχου Νικάνδρου Φιλαδέλφου, ὅπως δῆλον γίνεται ἀπὸ τὸ λεκτικόν, τὰ νοήματα, τὴν σκοπιμότητα διὰ τὴν ἀύξησιν τῶν προσφορῶν ὑπὲρ τοῦ γυμνασίου κατὰ θρησκευτικὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἀμοιβὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Τοῦτο ἐγένετο τὸν Αὐγούστου τοῦ 1840, ὅποτε ἠνοίχθη νέον Βιβλίον Ἐπιστολῶν καὶ προεβλέπετο ἐλπιδοφόρον τὸ μέλλον τοῦ γυμνασίου ἐκ τῆς δράσεως τοῦ νέου γυμνασιάρχου μετὰ τὰς δοκιμασίας, τὰς ὁποίας διῆλθεν αὐτός.

2. Ντέβρι = ἡ περιοδεία τοῦ Μητροπολίτου ἀνὰ τὴν ὑπαίθρου τῆς μητροπολιτικῆς ἐπαρχίας του πρὸς ἐπίσκεψιν ἢ ἐποπτεῖαν τῶν κατοίκων καὶ τῶν ἱερῶν ναῶν.

μένην περί τήν ἐνταῦθα ἄφιξίν μου καί τῶν μέχρι τοῦδε πρακτικῶν μου καί τῶν ὑποθέσεων τῆς πατρίδος μου.

.....
Μεταξὺ τῶν διαφόρων ὁμιλιῶν ὁμιλήσας περί πατρίδος μετὰ τοῦ μισοῦ Ἰωάννου μας [Ψυχάρη] ἔπεσε λόγος καί περί τῶν σχολείων μας καί τῆς ἐλευθέρως εἰσόδου τῶν ξένων μαθητῶν καί σύμφωνα τῶν λεγομένων μου καί εἶπε διὰ τὰ σῶς γράψω τὰ προκηρῶν διὰ τῆς ἐφημερίδος ὅτι ὅποιος ἐπιθυμῆι τὰ ἔλθῃ εἰς τὸ σχολεῖόν μας, διὰ τὰ σπουδᾶσιν, ἔχει ὅλην τὴν ἐλευθερίότητα¹ καί θέλει χαίρει τὰ αὐτὰ δικαιώματα καθὼς καί τὰ γνήσια τέκνα τῆς πατρίδος. Περὶ αὐτοῦ γράφω καί πρὸς τὸν διδάσκαλον κύριον Νικάνδρον, ἵνα συνεννοηθῇ μεθ' ὑμῶν καί ἐνεργήσετε τοῦτο, τὸ ὅποιον πάντοτε συμφέρει καί τὴν πατρίδα μας καί τιμᾶ καί ἡμᾶς ὡς οὐνεργὸς τοιαύτης ἱερᾶς πράξεως.

Μένω μὲ τὴν διαβεβαίωσιν τῶν παρ' ὑμῶν εὐκρινῶν αἰσθημάτων μου καί ὑποσημειοῦμαι.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 10/22 Μαρτίου 1841.

ὁ συνάδελφος

Γεώργιος Γλαρὸς

18ον. Αὐτὸν χειρόγραφον. Νέον Συμφωνητικὸν μετὰ τοῦ Νικάνδρου Φιλαδέλφου. (Ἀρχεῖα τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολείων).

Μετὰ τὴν ἐνιαύσιον ἤδη σχολαρχίαν τοῦ κ. Ν. Φιλαδέλφου εἰς τὸ ἐνταῦθα γυμνάσιον, μείναντες οἱ κάτοικοι εὐχαριστημένοι συμφωνοῦμεν πάλιν αὐτὸν ἐκ νέου εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν του προσανέξισαντες καί τὸν μισθὸν του ὑπὸ τὰς ἐξῆς συμφωνίας.

Αον. Νὰ ἐκπληροῖ ἀνελλιπῶς τὰ χρέη τῆς σχολαρχίας του εἰς τὸ γυμνάσιον, παραδίδων τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον μέχρι ποιητῶν, ὅσον τὸ δυνατόν μεθοδικῶς πρὸς ταχύτεραν καί βασιμωτέραν ἐπίδοσιν τῶν μαθητευόντων πρὸς δὲ καί τὴν φιλοσοφίαν καί τὴν φιλολογίαν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι χρείας δὲ τυχοῦσης, εἰς ἔλλειψιν μαθηματικῶν διδασκάλων, καί ὅσα ἐκ τῶν μαθηματικῶν δύνανται τὰ παραδώσῃ τιμῶν καί σεβόμενος πάντοτε τὴν ἱερὰν ἡμῶν Θρησκείαν ὡς τέκνον τῆς Ἐκκλησίας.

Βον. Ὅποταν δὲ ὁ ἴδιος ἐκ μέρους του θελήσῃ τὰ παύσῃ τὰς διδασκαλικὰς ἐνεργείας του ἀπὸ τὸ γυμνάσιόν μας ἢ ἡμεῖς οἴκοθεν θελήσωμεν τὰ τὸν παύ-

---

1. Ὅπως ἀναφέρεται εἰς τὸ βιβλίον Πρακτικῶν τῆς Ἐφορείας, μετὰ τὴν λήψιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Γεωρ. Γλαροῦ οἱ Ἐφοροὶ ἐδέχθησαν τὴν φοίτησιν καὶ ξένων μαθητῶν εἰς τὸ γυμνάσιον Χίου.

οωμεν, νὰ γίνηται πρῶτον ὁ σκοπὸς φανερός εἰς ἀμφοτέρα τὰ μέρη πρὸ τριῶν μηνῶν.

Γον. Ὁ μισθὸς αὐτοῦ προσδιορισθεὶς ἤδη δέκα χιλιάδες γρόσια (ἀρ. 10.000) διὰ τὸ τρέχον ὀλόκληρον ἔτος, ἀρχόμενον ἀπὸ τὰς 5 τοῦ ἀρχομένου μηνὸς Σεπτεμβρίου, νὰ τῷ χορηγῆται προπληρωτέος πάντοτε κατὰ τριμηνίαν.

Δον. Ὁ ρηθεις γυμνασιάρχης θέλει συνεννοεῖται πάντοτε καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις, ἀφορώσας τὴν Σχολήν, μὲ τοὺς κυρίους Ἐφόρους τῆς αὐτῆς, δεχόμενος τὰς ὁδηγίας των χάριν τῆς γενικῆς εὐταξίας, προόδου καὶ βελτιώσεως τοῦ διοργανισμοῦ τοῦ αὐτοῦ γυμνασίου.

Εον. Ἐγράφησαν δύο ὅμοια τοιαῦτα συμφωνητικὰ διὰ νὰ κρατῆ τὸ ἕνα ἕκαστον τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ ἰσχύσῃσι μόνον διὰ τὸ τρέχον ἔτος καὶ ὑπεγράφησαν ἰδιοχείρως.

Ἐν Χίῳ τῇ 4 Αὐγούστου 1841.

Οἱ Ἐφοροὶ τῆς Σχολῆς

N. Μαυρογορδάτος, Μιχαὴλ Κοκκάλης, Ζωρζῆς Ζ. Καρυδιάς,
Κων/τῖνος Α. Γλόψης.

Ὁ Γυμνασιάρχης

N. Φιλάδελφος

19ον. Χειρόγραφον ἀριθ. 1561. (Κῶδιξ ἐπιστολῶν τῆς Δημογεροντίας Χίου ἐτῶν 1842-1843. Βιβλιοθήκη Χίου).

Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἰωάννην Ψυχάρην, ἔφορον (ἀντιπρόσωπον) τῆς Χίου ἐν Κωνσταντινουπόλει.

[Ἐν Χίῳ] τῇ 20 Μαρτίου 1842.

Ἐφέτος κατὰ μίμησιν τῶν αἰοιδίμων ἐκείνων προγόνων μας, ἐξακολουθοῦντες καὶ ἡμεῖς μέχρι σήμερον τὸ κατὰ δύναμιν τὰ αὐτὰ, ἐκάμαμεν τὴν πανήγυριν κατὰ τὴν παρελθοῦσαν μνήμην τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Καὶ ἀνέβη ἐπ' ἄμβωνος ὁ διδάσκαλος Νίκανδρος, ὁ ὁποῖος, ἐπαινῶν τοὺς ἑορταζομένους Τρεῖς Ἱεράρχας, διελάλησε τοὺς τῶν χρόνων τούτων διὰ τὴν ἀμάθειαν προσθεὶς ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀσθενεῖ καὶ ἡ Δυτικὴ πνεύει τὰ λίσσθια. Περίοδος ἡ ὁποία κατετάραξε τὸν Ἀρχιερέα μας, διατὶ νὰ ἀναφέρῃ ὁ Νίκανδρος ὀνόματα ἐκκλησιῶν καὶ νὰ λέγῃ ὅτι ἀσθενοῦν καὶ ψυχροραγοῦν.

Ἐπὶ τούτῳ ἐγερθεὶς ἀπὸ τοῦ θρόνου του, τοῦ ἐν τῷ Ἱερῷ Βήματι, ἤρχεισε νὰ ἀναγινώσκῃ τὰς εὐχὰς καὶ λειτουργίας καὶ ἐπειδὴ ὁ Νίκανδρος ἐξηκολούθησεν ὁμιλῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προηγουμένου, ὁ Ἀρχιερεὺς ἐξεφώνησε τὸ ὅπως ὑπὸ τοῦ Κράτους σου... καὶ οὕτω διέκοψε τὴν ἐξακολουθοῦσαν σειρὰν τοῦ λόγου.

Τὸ φέρεσιμον αὐτὸ τοῦ Ἀρχιερέως μας ἐδυσσεύσθησε μέρος τῶν παρευρεθέντων εἰς τὴν πανήγυριν.

Ἀφοῦ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἐτραβήχθη ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, ὁ μὲν διδάσκαλος (Νίκανδρος) σύμφωνος μετὰ τῶν Ἐφόρων τῆς Σχολῆς ἐζήτησαν ἱκανοποίησιν, ὁ δὲ Ἀρχιερεὺς ἐδικαιολόγει λέγων ὅτι ἔκαμε τὸ ἐκκλησιαστικὸν χρέος του, διότι ἤκουσε μὲ ἀγανάκτησιν τὴν ἀσθένειαν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐνῶ αὕτη ἀνθεὶ πάντοτε καὶ χαίρει τελείαν ὑγείαν. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἀννήχθησαν τὰ παράπονα καὶ τῶν δύο μερῶν εἰς τοὺς προκατόχους μας, οἱ ὅποιοι διασκεψάμενοι ἐπεισαν τὸν Ἀρχιερέα μας νὰ πιστεύσῃ ὅτι, μὲ ὅσα δικαιολογημένα καὶ ἂν εἶχεν, ἔπρεπε νὰ τὰ παραβλέψῃ ὅλα διὰ χατήρι τῆς πατρίδος μας καὶ ἀφοῦ ἐτελειωσεν ἡ πανήγυρις νὰ ζητήσῃ ἐπομένως ἐκδίκησιν.

Οὕτω λοιπὸν συγκατατεθέντος τοῦ Ἀρχιερέως, ὠκονομήθη φρονίμως τὸ πρᾶγμα. Ἐσυγχωρήθησαν μετὰ τῶν τὰ μέρη καὶ γενομένης διαλλαγῆς κατεπατάχθη διὰ πολλοὺς λόγους ἡ φλόξ τῆς διχονοίας.

Οἱ προκατοχοὶ λοιπὸν δὲν ἀνεφέρθησαν πρὸς τὴν Εὐγενίαν σας περὶ τῶν διατρεξάντων, εἴτε διότι καὶ πολλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ καλύπτουν μὲ τὴν σιωπὴν, εἴτε διότι ἦσαν εἰς τὰς ὀλοῦστερινὰς τῆς παύσεώς των στιγμὰς. Ἡ οὕτως ὅμως ἢ ἄλλως, ὁμολογοῦμεν πρὸς τοὺς Ἐφόρους ὅτι ἡ διαλλαγή αὕτη μᾶς ἠδωχρίστησε πάρα πολὺ, διὰ νὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ μας ἀρχὴ ὁμοιότητος, τὴν ὁποίαν λατρεύομεν καὶ ἐπαγγελλόμεθα. Ἄλλ' ἐναντίον τοῦ ζήλου καὶ τῶν ἐλπίδων μας πάλιν διχονοίαι μετὰ τὸν Νίκανδρον καὶ Ἀρχιερέως καὶ ἀκούσατε παρακαλοῦμεν

Ἐνας χωρικὸς κατ' αὐτὰς εἶχε μνημόσυνον τῆς συζύγου του καὶ παρακάλεσε τὸν κ. Σκαναβῆν νὰ μεσιτεύσῃ εἰς τὸν Νίκανδρον, διὰ νὰ ἐκφωνήσῃ λογίδριον εἰς τὴν λειτουργίαν.

Τῇ Κυριακῇ λοιπὸν τῆς Ὁρθοδοξίας προσκαλεσθεὶς ὁ Νίκανδρος εἰς τὸν Πύργον¹ τοῦ Σκαναβῆ, ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, ἐπῆγεν εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Ταξιάρχου καὶ ἐξεφώνησεν εἰς τὸ μνημόσυνον τὸ λογίδριον.

Ἐσὺ, κύριε Σκαναβῆ, ὁ ὁποῖος ἐξημέρισας καὶ Δημογέρον τῆς πατρίδος, ὁ ὁποῖος ἐν ἐνὶ λόγῳ γνωρίζεις τὰ πάντα, πῶς ἀποφασίζεις ἀπερισκέπτως νὰ μεσιτεύσῃς εἰς τὸν Νίκανδρον δι' ἕνα χωρικὸν καὶ νὰ σταθῆς ὄργανον νεοφανοῦς διχονοίας; Ἐσὺ, Κύριε Νίκανδρε, ὅπου ἀκόμη βλέπεις τὸν κατὸν τῆς προλαβοῦσης διχονοίας σου μετὰ τοῦ Ἀρχιερέως, ἐπὶ τίνι λόγῳ δὲν περι-

1. Ὁ πύργος τοῦ Σκαναβῆ ἦτο εἰς τὴν ἐνορίαν τῶν Ἁγ. Σαράντα, ἐνῶ ὁ λόγος ἐξεφωνήθη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ταξιάρχου καὶ ἔχι εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Χατζῆ Λουκῆ, ὅπως σημειώνει ὁ συγγραφεὺς τῆς μελέτης εἰς τὴν εἰσαγωγὴν του (σημ. τ. Διευθ. τ. Ἐκδόσεως).

ορίζεσαι εἰς τὰ χρέη σου, ἀλλὰ συγκατατίθεσαι ἀκρίτως εἰς τὴν μεσιτείαν τοῦ κ. Σκαναβῆ καὶ ἐκφωνεῖς λόγους ἐπ' ἐκκλησίας, χωρὶς πρῶτον νὰ τὸ ἀναφέρῃς καὶ νὰ ζητήσης κατὰ χρέος τὴν ἄδειάν του; Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν τὰ μανθάνει ὁ Ἀρχιερεὺς, δυσαρεστεῖται καὶ τὰ ἀναφέρει εἰς ἡμᾶς.

Προσκαλοῦνται οἱ Ἔφοροι, ὁμολογοῦν ὅτι ἔσφαλεν ὁ Νίκανδρος.

Ἐπὶ τέλους μεσιτεύομεν καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ Ἔφοροι. Πείθεται πάλιν ὁ Ἀρχιερεὺς, διὰ νὰ παραβλέψῃ εἰς τοῦτο. Ἄλλ' ἐπειδὴ μᾶς εἶπον οἱ Ἔφοροι τῆς Σχολῆς ὅτι μεταξὺ τῶν ὁμιλιῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμαν μὲ τὸν Νίκανδρον, τοὺς ἐπρόσθεσεν ὅτι εἰς τὸ φθάσιμον τοῦ χρόνου του θὰ ζητήσῃ τὴν παραίτησίν του, διὰ τοῦτο συνομιλήσαντες μετ' αὐτῶν ἐστοχάσθημεν ἀναγκαιότατον, εἴτε σπουδαίως ὠμίλησεν ὁ Νίκανδρος εἴτε μή, τέλος νὰ ἐξυπνήσωμεν ἐγκαιρῶς καὶ νὰ φροντίσωμεν μυστικῶς, νὰ φροντίσωμεν ἄνδρα ἱκανόν δι' αὐτὴν τὴν θέσιν, ἄνδρα ἐξωπλισμένον μὲ παιδείαν καὶ μάλιστα μὲ ἀρετὴν, διότι ἐμάθομεν, ἐξ ὧν ἐπάθομεν εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο, ἐπειδὴ καὶ νὰ τὸ σκεφθῶμεν μὲ ἀνάλογον προσοχίην.

Ταῦτα πάντα λοιπὸν καθυποβάλλοντες κατὰ χρέος ὑπ' ὄφιν τῆς εὐγενείας σας διὰ νὰ σᾶς ἔχωμεν εἰς ἀπάντησιν ὁδηγίας καὶ συναγωνιστὴν εἰς τὰ συμφέροντα τῆς φίλης πατρίδος.

[ἄνευ ὑπογραφῶν]¹

20ὸν. Χειρόγραφον ἀριθ. 1412. (Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν Ἐφορείαν τῶν Σχολείων Χίου ὑπὸ τῆς ἐν Σμύρνῃ ὑποεπιτροπῆς διὰ τὸν ὑπὲρ τῶν Σχολείων Χίου ἐνεργούμενον ἔρανον καὶ τὸν γυμνασιάρχην Νίκανδρον Φιλάδελφον. Βιβλιοθήκη Χίου).

[Σμύρνη] 9 Μαΐου 1842.

Ἐντιμότατοι Κύριοι,

Οἱ ὑποφαινόμενοι λαβόντες τὴν ἐντιμον ἐντολὴν τοῦ ν' ἀντιπροσωπεύωσιν ἐν Σμύρνῃ τὰ συμφέροντα τοῦ γυμνασίου τῆς Χίου, προκαλοῦντες τὴν βοήθειαν τῶν ὁμογενῶν ὑπὲρ τῆς ἀναγεννομένης παιδείας τῆς πατρίδος των, ἐνόμισαν ὅτι τὴν ἐντολὴν ταύτην ἤθελον ἐκκληρώσει ἐντελέστερον, προσκαλοῦντες ἅπαντας τοὺς φίλους τῆς πατρίδος καὶ τοῦ ἔθνους των νὰ συνεισφέρωσιν ὅ,τι ἕκαστος προαιρεῖται ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ τῆς παιδείας. Κατὰ συνέπειαν τούτου, γενομένης κοινῆς συνεισφορᾶς, κατεγράφησαν καὶ ἐπληρώθησαν εἰς χεῖρας τῶν ὑποφαινόμενων, ὑπὲρ τοῦ γυμνασίου τῆς Χίου, γρόσια 2.860. Ἐσώκλειστον ἔχετε ἀντίγραφον τοῦ καταλόγου τῶν συνδρομῶντων καὶ τῆς ποσότητος τὴν ὁποίαν ἕκαστος αὐτῶν συνεισέφερεν.

1. Ἡ ἔλλειψις τῶν ὑπογραφῶν δικαιολογεῖται, ἀφοῦ ἡ ἐπιστολὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ βιβλίον Ἀντιγράφων Ἐπιστολῶν τῆς Δημογεροντίας.

Τὰ εἰσπραχθέντα χρήματα, συνιστάμενα ἐκ διαφόρων νομισμάτων¹, γίνονται γρόσια 2702,70, εἰς μπεσλίκια, ἐκπιπτομένων 5 1/2 τοῖς ἑκατὸν καὶ εὐρίσκονται εἰς τὴν διαταγὴν σας παρὰ τῷ Κω Κ. Σεβαστοπούλῳ, ὁ ὁποῖος θέλει τὰ διαθέσει ὅπως ἐγκρίνετε. Ἀλλὰ τὴν βοήθειαν ταύτην προσφέρουτες, ἐν ὀνόματι τῶν συνδρομητῶν, εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Χίου δὲν δυνάμεθα νὰ παραλείψωμεν ὀλίγας τινὰς παρατηρήσεις ἀναφερομένας εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ Καταστήματος, διὰ τὸν ὁποῖον εὐρομεν πρόθυμον τὴν συνδρομὴν τῶν φιλομούσων Χίων καὶ θέλομεν ἀπαντᾶ πάντοτε τὴν αὐτὴν προθυμίαν.

Ἡ Κοινότης τῆς Χίου ἐσύστησε τὸ γυμνάσιον τῆς νήσου, θεωροῦσα ἀπαραιτήτως ἀναγκαίαν τὴν ὑπαρξιν καὶ διάδοσιν τῆς παιδείας. Τοῦτο ἐκήρυξεν ἐπισημῶς εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἰδίως εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ Χίους, τῶν ὁποίων ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν.

Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὴν ἀνάγκην τῆς παιδείας κανεὶς πλέον ἀναφανδὸν δὲν τολμᾷ ν' ἀρηθῆ καὶ ὡς οἱ ἀληθεῖς φίλοι τῆς προόδου τῶν ὁμογενῶν οὕτω καὶ οἱ ἀσπονδότεροι διώκται τῶν φώτων εἰς πᾶσαν ὀποιασδήποτε φύσεως ἐπιχειρήσιν φέρουσιν ἐπὶ τῆς γλώσσης τῆς παιδείας τὸ ὄνομα.

Διὰ τοῦτο, ἵνα διακριθῶσιν οἱ ἀληθεῖς ἀπὸ τοὺς ψευδεῖς φίλους τῶν φώτων, ἀνάγκη πᾶσα οἱ πρῶτοι νὰ δείξωσι καὶ διὰ τῶν ἔργων ὅτι τῷ ὄντι θέλουσι νὰ μεταχειρισθῶσι καὶ τὰ ἀρμόδια μέσα καὶ τοὺς ἀξίους ἄνδρας πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον κηρύττουσι. Μόνη ἢ ἐπίμονος αὕτη καὶ εἰς τὸν σκοπὸν πρόσφορος ἐνέργεια δύναται νὰ διακρίνη τοὺς ἀληθεῖς φιλομούσους, τοὺς ἀληθεῖς φιλογενεῖς ἀπὸ τοὺς ὑποκρινομένους ἀπλῶς τὴν ἀγάπην τῆς παιδείας καὶ κηρύττοντες μὲν ὅτι ἐπιθυμοῦσι τὴν διάδοσιν τῶν φώτων, μὴ θέλοντες δὲ νὰ μεταχειρισθῶσι παντάπασιν τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων μόνων δύναται νὰ ἐπιτύχωσιν.

Εἴμεθα μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ θελήσωμεν νὰ κατατάξωμεν μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων τὸ Κοινὸν τῆς Χίου. Ἐξ ἐναντίας ὁμολογοῦμεν ὅτι διὰ τῆς συστάσεως καὶ μέχρι τοῦδε διατηρήσεως τοῦ γυμνασίου ἀπέδειξεν ἀναιτιμωχῶς ὅτι ἐπιθυμεῖ εὐλικρινῶς καὶ βοηθεῖ κατὰ δύναμιν τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας.

Ἀλλὰ δυσάρεστά τινα διατρέξαντα ἐσχάτως περὶ τὸ γυμνάσιον, ἀνάρμοστα ὅλως διόλου εἰς τὸν ἱερὸν σκοπὸν τοῦ Καταστήματος καὶ μηδὲν δικαιοῦντα τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἀπανταχοῦ Χίων, μᾶλλον δὲ δυνάμενα νὰ ψυχράνωσι τὸν ζῆλόν των, διαδοθέντα εἰς ἡμᾶς μᾶς ἀναγκάζουσι νὰ εἰδοποιήσωμεν τὴν Ἐπιτροπὴν, μήπως κατ' ὀλίγον τὸ κακὸν ἀυξανόμενον φθάσῃ νὰ καταστρέψῃ τὰς ἐλπίδας καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ Κοινοῦ τῆς Χίου καὶ ὅλων τῶν ἀπανταχοῦ Χίων. Τὰ δυσάρεστα ταῦτα εἶναι περιττὸν νὰ ἐκθέσωμεν λεπτομερῶς. Εἶναι γνωστὰ

1. Τὰ εἰσπραττόμενα χρήματα ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἐφορείας ἦσαν νομίσματα τοῦ Κράτους, ὅπου διέμενον οὗτοι, καὶ μετετρέποντο εἰς γρόσια.

εις ἑμᾶς. Ἄρκει νὰ σᾶς εἴπωμεν ὅτι ἐλόπησαν εἰς ἄκρον πολλοὺς τῶν ἐνταῦθα Χίων, εἰλικρινεῖς φίλους τῆς πατρίδος των, οἱ ὅποιοι φοβοῦνται μήπως ὑπὸ τὴν ἄφοβον χλόην κρῆπτεται ὄφρις ἐπικίνδυνος καὶ τὸ μίasma, τὸ ὅποιον πρὸ ὀλίγον προσέβαλε μόνον τὰ φύλλα τοῦ δένδρου, προχωρήσῃ ἐπομένως μέχρι τοῦ κορμοῦ.

Διὰ τὰ ἐκφρασθῶμεν καθαρώτερον, νομίζομεν ὅτι καὶ τὸ Κοινὸν τῆς Χίου καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ πρέπει νὰ γίνωσι προσεκτικώτεροι κατὰ πάσης προσβολῆς ἀπευθυνομένης κατὰ τοῦ γυμνασίου, ἃς εἶναι καὶ μακρόθεν καὶ ἐπὶ εὐτελεστέρων πραγμάτων, διότι αὐριον αὕτη δένεται νὰ στραφῇ καὶ κατὰ τοῦ σχολάρχου καὶ κατ' αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως τοῦ Καταστήματος. Καὶ τότε τί γίνεται;... Τὸ γυμνάσιον δὲν θέλετε ποτὲ καταδεχθῆναι νὰ ἀφήσετε εἰς τῶν ἀνέμων τὴν ὁμίην. Περὶ τούτου εἴμεθα βέβαιοι. Ἄλλὰ καὶ περὶ τοῦ νῦν σχολάρχου ὑποβάλλομεν εἰς ἑμᾶς τὴν γνώμην ὄλων τῶν ἐνταῦθα συμπολιτῶν, ὄλων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἰδίως τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Χίου κ. Ἰωάννου Ψυχάρη, ὁ ὅποιος ἐπὶ τούτου ρητῶς ἐξεφράσθη πρὸς ἡμᾶς. Ἡ κοινὴ ὄλων γνώμη εἶναι ὅτι ὁ Νικάνδρος Φιλάδελφος ὑπάρχει ἀναγκαιότατος εἰς τὴν πρόοδον τοῦ γυμνασίου καὶ ὅτι δυσκόλως θέλομέν ποτε εἶδρι ἀξιώτερον τῆς θέσεως ἀναλόγως τοῦ τόπου καὶ τῶν μέσων του.

Ἴδου τί φρονοῦμεν κοινῶς. Πιστεύομεν ὅτι καὶ οἱ πλείονες τῶν Χίων ἔχουν τὴν αὐτὴν γνώμην καὶ ἂν τὸ πρᾶγμα ἔξη ἄλλως, πρέπει, νομίζομεν, νὰ μὴ περιφρονησοῦσι τὴν γνώμην τῶσων συμπολιτῶν, τῆς ὁποίας δύνανται νὰ βεβαιωθῶσι τὴν ὀρθότητα, ἐξετάζοντες ἀμερολήπτως αὐτὰ τὰ πράγματα. Τὴν δικαιοσύνην ταύτην ὀφείλομεν εἰς τὸν κοινὸν ἱερὸν σκοπὸν καὶ εἰς τὸν ζῆλον, τὸν ὅποιον οἱ ἅπανταχοῦ Χιοὶ ἔδειξαν ὑπὲρ τοῦ γυμνασίου τῆς πατρίδος των. Ἡ διάρκεια τοῦ ζῆλου τούτου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πρόσφορον καὶ δικαίαν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων τοῦ Καταστήματος.

Παύομεν, παρακαλοῦντες νὰ λάβητε ὑπὸ ὄριμον σκέψιν τὰς ὀλίγας ταύτας παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας θέλετε θεωρήσει ὡς διδομένας ἀπὸ ἀδελφῶν πρὸς ἀδελφῶν ἐν πλήρει συνειδήσει τῆς ἀξιολογότητος τοῦ προκειμένου καὶ πρὸς τὸν ἱερὸν σκοπὸν τῆς διαδόσεως τοῦ ἀληθοῦς φωτισμοῦ κατὰ τὴν Χίον.

Οἱ ὑμέτεροι

Ν. Θ. Ἄμοιρος, Κωνσταντ. Σεβαστόπουλος, Ἰάκωβος Σαμιωτάκης
Ἐν Σμύρῃ τῇ 9 Μαΐου 1842

21ον. Ἐπιστολῆ. (Βιβλίον Ἀντιγράφων ἐπιστολῶν τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολείων Χίου τῶν ἐτῶν 1839-1843, σελ. 26. Βιβλιοθήκη Χίου).

5 Ἰουλίου 1842

[Πρὸς τὸν Ἰωάννην Ψυχάρην]

... Κατ' αὐτὰς ἔγινεν ἡ ἐτήσιος ἐξέτασις τῶν μαθητῶν τοῦ γυμνα-

σιον μας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξητάσθη καὶ ὁ φίλτατός σας υἱός [Ἀντώνιος] καθὼς καὶ ὁ Κωστάκης καὶ σᾶς βεβαιοῦμεν ὅτι ἀπεκριθῆσαν Κ α λ ῶ ς¹.

22ον. Ἐπιστολή. (Βιβλίον Ἀντιγράφων ἐπιστολῶν τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολείων Χίου, σελ. 34. Βιβλιοθήκη Χίου).

11 [Ἰουλίον] 1842

[Πρὸς Ἰωάννην Ψυχάρην]

.....
Ὁ κ. Νικάνδρος ἀπὸ 4ης τρέχοντος μηνὸς ἔλαυσε πλέον τῶν παραδόσεων του καὶ εἶναι ἔτοιμος διὰ μισεμόν.

Ὁ διδάσκαλος Ἰεζεκιήλ, ἀνὴρ κάτοχος καὶ ἀρετῆς καὶ παιδείας, μᾶς ἀπεκρίθη ὅτι ἅμα διορθώσῃ μερικὰς οἰκιακὰς ὑποθέσεις του, ἔχει ἀπόφασιν σταθερὰν καὶ ἀναλλοίωτον νὰ ἔλθῃ ἐδῶ. Τότε ἡ Σχολὴ μας θέλει λάβει τὸν στολισμόν της, ὅταν ἀξιωθῇ τοιοῦτου Διευθυντοῦ, τὸν ὁποῖον ἡ φήμη καὶ αἱ βεβαιώσεις ἀξιόπιστον ἀτόμων μᾶς συνιστῶσιν ὡς ἀξιότατον, ἱκανότατον, θεοσεβέστατον καὶ φρονιμώτατον ἄνδρα.
.....

23ον. Ἐπιστολή 49. (Βιβλίον Ἐπιστολῶν, σελ. 42. Βιβλιοθήκη Χίου).

Κύριε Ἰάκωβε Σαμιωτάκη,

[Ἐκ Χίου] τῇ 14 Ἰουλίον [1842]

Παρακαλεῖσθε νὰ δημοσιεύσῃτε διὰ τοῦ προσεχοῦς φύλλον τῆς ἐφημερίδος σας τὴν ἐσόκληστον ταύτην ἔκθεσιν τῆς ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν Ἐφορείαν, ὅπου βλέπετε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐξετάσεώς μας.

Σᾶς ἀσπαζόμεθα καὶ μένομεν
[Οἱ Ἐφοροὶ τῆς Σχολῆς Χίου]

Ἐντιμοὶ Συνάδελφοι καὶ Ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς,

Κύριοι Θεόδωρε Ἀμοιρε, Κωνσταντίνε Σεβαστόπουλε καὶ Ἰάκωβε Σαμιωτάκη,

Ἐπειδὴ ἀνέγνωμεν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 204 φύλλον τῆς Ἀμαλθείας διατριβὴν τινα διὰ τὸ γυμνάσιόν μας, ὅσα ἀναφέρει ὁ πρόην γυμνασιάρχης

1. Εἰς τὸν Κατάλογον τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως ὁ Κωνσταντῖνος Ροῦζος, ἐτῶν 12, ἀπεφοίτησεν ἐκ τῆς τάξεως τοῦ Νικάνδρου καὶ ἐκ τῆς Β' τάξεως τοῦ Ἀθαν. Περγουόδη προήχθη ὁ Κωνσταντῖνος Παπᾶς, ἐτῶν 13. Ἐξ αὐτοῦ ἐπιτεταί ὅτι ὁ «Κωστάκης» τῆς ἐπιστολῆς ἦτο εἰς τούτων. Φρονοῦμεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ πρώτου, Κωνσταντῖνου Ροῦζου, ὡς συμμαθητοῦ τοῦ Ἀντωνίου Ψυχάρη (βλ. Σ τ ε φ ἄ ν ο υ Κ α β β ἄ δ α, ὁ ἀρχιμανδρίτης Νικάνδρος Φιλᾶδελφος - Γεωργιάδης, Ἀθήναι 1973, ἀνάτυπον ἐκ τῆς Χιακῆς Ἐπιθεωρήσεως 1973, σελ. 102).

μας διὰ τὴν ἀναχώρησίν του, σᾶς περικλείομεν τὴν ἐσώκλειστον ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν ἐκρίναμεν εὐλογον νὰ κάμωμεν, διὰ τὸ σεμνοπρεπές, παρακαλοῦν-
τές σας νὰ τὴν κοινοποιήσετε πρὸς τὸν κ. Συντάκτην τῆς ἔφημερίδος τῆς Ἐ-
μαλθείας, διὰ νὰ τὴν καταχωρήσῃ. Εὐέλπιδες ὅτι θέλομεν σᾶς ἔχει ἀμερολή-
πτους κριτὰς τῶν πράξεών μας, ὅταν ἀκολούθως ἐξηγηθῶμεν γενικῶς δι-
καιολογούμενοι, σημειώσητε δὲ ὅτι εἷς μόνος μαθητῆς ἠκολούθησε τοῦ κ.
Νικάνδρου, υἱὸς ἐνὸς ξένου παροικοῦντος ἐνταῦθα.

Πολλὰ παράδοξα ἐμπεριέχει ἡ ρηθεῖσα διατριβή, τὰ ὁποῖα ἔπεται νὰ
ἀποσιωπήσωμεν πρὸς τὸ παρόν.

Φίλοι πατριῶται, τὰ αἰσθήματα τῶν Χίων, ὅπου καὶ εἰς ὁποῖαν κατά-
στασιν εὐρίσκονται, ἦσαν καὶ εἶναι πάντοτε εὐγενῆ ἀμεταβλήτως. Καὶ ἐπειδὴ
βλέπομεν ἡμεῖς αὐτοὺς ἀθῶους ὅλως διόλου εἰς τὴν περίστασιν, αὐτοὶ ποτὲ
δὲν ἠθέλαμεν ἀποφασίσει νὰ γενῶμεν πολέμοι τοῦ συμφέροντός μας, ἐὰν
δὲν εἶχομεν λόγους ἱκανοὺς καὶ αἰτίας οὐσιώσεις, διὰ νὰ δικαιολογηθῶμεν.
Ἐν παντὶ καιρῷ φιλοτιμούμενοι πάντοτε διὰ τὴν καλὴν μόρφωσιν τῆς νεο-
λαΐας μας, διὰ τὸ συμφέρον τῆς ὁποίας ἀγωνιζόμεθα. Μὴ ἀμφιβάλλοντες
λοιπὸν ποσῶς ὅτι θέλει ἐνεργήσετε, διὰ νὰ καταχωρηθῇ ἀφεύκτως εἰς τὸ προ-
σεχὲς φύλλον τῆς ἔφημερίδος Ἐμαλθείας, ἐγκλείομεν συντόμως ἀπάντησιν
μας.

Σᾶς ἀσπαζόμεθα ἀπὸ καρδίας καὶ εἴμεθα πρόθυμοι.

Οἱ Ἐφοροὶ τῆς Σχολῆς.

Ἐπιθυμοῦμεν τὴν διατριβὴν ποὺ σᾶς κλείομεν νὰ ἀπερασθῇ ἀπαραλλά-
κτως καὶ ὅ,τι ἔξοδον ἀκολουθήσῃ διορίσετέ μας νὰ τὸ πληρώσωμεν εἰς ὅποιον
ἀγαπᾶτε, πέμποντες εἰς ἡμᾶς δύο φύλλα τῆς Ἐμαλθείας.

Ὁ συνάδελφός μας κ. Ζωρζῆς Καρδιᾶς μὲ τὸ νὰ ἐλλείπη εἰς Ἀλάτζατα
δὲν συνυπογράφει.

24ον. Χειρόγραφον ἀριθ. 755. (Βιβλιοθήκη Χίου).

[Ἐκ Κων[σταντινουπόλεως] 15 Ἰουλίου 1850

Ἀπαντῶ εἰς τὸ γράμμα σας τῆς 28 Ἰουνίου 1850.

Ἡ ἐκθεσίς σας περὶ τοῦ κ. Σωφρονίου, Ἀρχιερέως μας, πάρα πολὺ
μὲ ἐλόπησε καὶ μ' ἐστενοχώρησε. Τὸ κακὸν εἶναι ὅμως ὅπου εἶναι φυσικόν
τον τὸ «Διαιρεῖ καὶ βασιλευε» καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἐζήτησε νὰ φέρῃ
τὸν τόπον μας εἰς δύο κόμματα καὶ πολλὰς φορές τοῦ ἐκτόπησε καὶ ἦλθεν
εἰς τὸ ἀμῆν. Ἐχει καὶ ἐκεῖνον τὸν Πλάτωνα (τὸν ἀρχιδιάκονόν του) τὸν λε-
γόμενον Πλάτον, καὶ δὲν τὸν ἀφήνει ἡσυχον. Καθὼς παρατηρῶ ἀπ' αὐτοῦ
ἦλθεν αὐτὴ ἡ ἐντροπία. Μ' ὄλον τοῦτο ἡμεῖς ἄς πιάσωμεν τὸ εἰρηνοποιὸν κατὰ

πρώτην φοράν. Δὲν ἐννοῶ ὁμως χωρὶς ἱκανοποίησιν τοῦ Μεζᾶ¹ .....
 Ἔφερα εἰς τὸ σπίτι τὸν Γέροντα, τὸν Ἅγιον Κυζίκου, καὶ τὸν πατέρα του,
 τοῦ πονηροῦ... Ὁ πατήρ μου μὲ τὰ κλάματα καὶ μὲ τὰς παρακλήσεις τοῦ Ἁ-
 γίου Κυζίκου ἔσβησεν ὀλίγον τὸν θυμὸν μου καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐδιάβασα τὸ γράμμα
 σας καὶ τὸ γράμμα ἀπὸ τὸν Ἀρχιερέα, ἐσυμφωνήσαμεν ὁ μὲν Ἐφορὸς του
 νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸν Μεζᾶν νὰ ἐξηγηθῇ καὶ μὲ μίαν ἀξιοπρέπειαν νὰ ὁμολο-
 γήσῃ τὸ φάλσος του, τὸν δὲ Πλάτωνα (ἀρχιδιάκονον), νὰ τὸν παραχωρήσῃ
 κατὰ τὸ παρὸν ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν. Τὰ ἴδια τοῦ γράφει ὁ πατέρας μου. Τὴν
 κόπιαν τοῦ γράμματος, ὅπου τὴν στέλνει ὁ Ἐφορὸς μου, σᾶς τὴν ἐσωκλείω,
 καθὼς καὶ τὴν κόπιαν τοῦ γράμματος, ὅπου μὲ ἔστειλεν ἐμένα. Ἐμένα μου
 εἶπεν ὁ Ἐφορὸς μου καὶ ὁ πατήρ μου νὰ τοῦ γράψω, πλὴν ἐγὼ δὲν τὸ ἐνέκρινα
 ἕως ὅτου νὰ ἰδῶ τὸ ἀποβησόμενον πῶς θὰ φερθῇ μὲ αὐτὰ τὰ γράμματα.

..... Ἀσπαζόμενός σας, μένω πρόθυμος
 Ἰωάννης Ψυχάρης.

25ον. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ ὑπ' ἀριθ. 17163 βιβλίον τῆς Βιβλιοθήκης Χίου :
 ΛΟΓΟΙ ἐκφωνηθέντες ὑπὸ τοῦ Ν[ικάνδρου] Φ[ιλαδέλφου], Σμύρνη 1840.

Σελ. 1. Ἐὰν δὲν εἰσέλθῃ εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ἀνθρώπων ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ
 καὶ δὲν ριζωθῇ εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, δὲν μαθάνουσιν οἱ ἄνθρωποι τὴν ἀ-
 λήθειαν. Στερούμενοι τὴν ἀλήθειαν δὲν ἔχουσι σταθερὰν πίστιν, ὅποτε οὔτε
 τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα φυλάττουσιν ἐντελῶς, οὔτε ἔργα πράττουσιν
 ἐνάρετα. (Παῦλος : ἡ Πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοή διὰ ρήματος Θεοῦ).

Σελ. 6. Ἡ πίστις εἶναι ἡ στάθμη τῆς διαγωγῆς τῶν πιστῶν.

Σελ. 8. Ὁ μέγας σκοπὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ πρέπει νὰ εἶναι τὸ κέρδος
 τῶν ἐπαγγελλομένων οὐρανίων ἀγαθῶν καὶ ὄχι τῶν γηϊνῶν (κατὰ τὸ σχέδιον
 τοῦ ἱεροῦ Ἐδαγγελίου).

Σελ. 8. Ἡ προσευχή εἶναι τὸ μόνον ἀνίκητον ὄπλον, τὸ μόνον ἀσφαλὲς
 φυλακτήριον.

Σελ. 9. Ἐρχόμενοι εἰς τοὺς ναοὺς οἱ χριστιανοί, ἔχομεν χρέος νὰ
 προσφέρωμεν θυσίας λογικὰς, ἕμνους αἰνέσεως, ἐξομολόγησιν εὐχαριστίας,
 κατάνυξιν συνειδήσεως, συντριβὴν καρδίας, δέησιν ἐξιλασμοῦ, πίστιν ἀδί-
 στακτον, ἀγάπην ἀνόθευτον, ἐλπίδα ἀσάλευτον.

Σελ. 26. Ὅστις ἀναγινώσκει καὶ ἐννοεῖ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου
 Λυτρωτοῦ μας, εἶναι ἀληθῶς μαθητὴς του καὶ θέλει γνωρίσει τὴν ἀλήθειαν.

1. Μεζᾶς = ἡ Δημογεροντία, ἡ τοπικὴ Διοίκησις τῆς νήσου καὶ συνεκδοχικῶς τὸ
 κατάστημα (γραφεῖα) τῆς Δημογεροντίας. (Βλ. Ἄ λ. Π α σ π ᾶ τ η, Χιακὸν Γλωσσάριον,
 Ἀθήναι 1888).

Σελ. 27. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα εἰς τὰς Γραφάς. Ἄρα πρέπει νὰ μελετῶμεν τὰς Γραφάς.

Σελ. 35. Ὑστερον ἀπὸ 8 μηνῶν ἀπουσίαν μου πάλιν διαδέχομαι τὴν ὥραν ταύτην, ἐπαναλαμβάνων τὰς μεταξὺ σας φιλολογικὰς ὁμιλίαις μου¹.

Σελ. 35. Ἐνθυμείσθε διὰ πρὸ 10 μηνῶν ἔλθων ἐνταῦθα ἀπὸ τὴν Ἐλευθέραν Ἑλλάδα, ἀρχίσασμεν τὰς ἐργασίας.

Σελ. 36. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων, μόλις... δύο μῆνας .....ἀπενκταίον κακοῦ συμπεσόντος, ἐγὼ μὲν ἠναγκάσθην νὰ ἀναβῶ εἰς Βασιλεύουσαν, Σεῖς δὲ νὰ μείνετε ἐνταῦθα ἐστερημένοι ὁδηγοῦ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀρχὴν τοῦ ἱεροῦ σταδίου σας.

26ον. Ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ἐναρκτηρίου λόγου τοῦ ἀρχιμανδρίτου Νικάνδρου Φιλαδέλφου - Γεωργιάδου κατὰ τὸ 1841 εἰς τὸ γυμνάσιον Χίου (ἀριθ. 1231 βιβλίον τῆς Βιβλιοθήκης Χίου) κατὰ σελίδας σημειούμενα.

Σελ. 2. Τὸ μόνον δραστήριον μέσον πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ διάπλασιν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου καὶ φωτισμοῦ τῶν κοινωνιῶν εἶναι ἡ παιδεία.

Σελ. 3. Ἡ παιδεία (σχολεῖον) πρέπει νὰ ἐμπνέῃ ἐπιμόνως τὴν ἀρετὴν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν νέων.

Σελ. 3. Τὸ σχολεῖον νὰ εἶναι καλῶς καὶ ἐπιτηδεῖως κατεσκευασμένον διὰ τὴν ὑγίαν τῆς νεολαίας, πλουτισμένον ἀπὸ βιβλιοθήκας καὶ τὰ ἀναγκαῖότερα πειράματα, πίνακας καὶ σφαίρας.

Σελ. 5. Αἰσχραὶ ὁμιλίαι, πράξεις πονηραὶ, ἕβρεις, κακολογίαι καὶ τὰ παραπλήσια ἀποκαθιστῶσι τὰ παιδιά ἀθάδη, ἀχρεῖα, ἀμελεῖ.

Σελ. 5. Τὰ αἰσθήματα εἶναι αἱ πηγαὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς.

Σελ. 5. Οἱ γονεῖς διὰ τῆς πρᾶότητός των, διὰ τῆς ἕπομονῆς των, διὰ τῆς ἐπαγρυπνήσεώς των θὰ στερεώσουν τὸν ἀγαθὸν χαρακτήρα καὶ τὰς ἀγαθὰς κλίσεις τῶν τέκνων των.

Σελ. 6. Σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ συζήσῃ εἰρηνικῶς καὶ ἀδελφικῶς μὲ τοὺς ὁμοίους του καὶ νὰ παρασκευάζῃ τὴν αἰώνιον εὐδαιμονίαν του εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

Σελ. 7. Μὲ τὴν πρόοδον τῆς ὀρθῆς ἀνατροφῆς ἀνάγκη εἶναι νὰ συντρέ-

1. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο καθὼς καὶ τὰ ἐπόμενα δύο προέρχονται ἀπὸ λόγον ἐκφωνηθέντα ὑπὸ τοῦ Νικάνδρου εἰς τὸ γυμνάσιον Χίου τῇ 13ῃ Ἰουνίου 1840 κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν μαθημάτων μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Παρευρέθησαν πλὴν τῶν μαθητῶν, ὁ Ἀρχιερεὺς Σοφρόνιος, οἱ Δημογέροντες καὶ πλῆθος ἀκροατῶν. Ὁ λόγος ἐδημοσιεύθη διὰ συνδρομῆς τοῦ ἰδίου γυμνασίου.

χωσιν αἱ χορησταὶ συναναστροφαί, τὰ ἀξιομίμητα παραδείγματα, αἱ μεθοδικαὶ διδασκαλίαι καὶ ὅσα συμβάλλουσι διὰ τὸν τελειότερον ἄνθρωπον.

Σελ. 7. Ἡ δύναμις τῶν σχολείων εἶναι θεία. Καὶ τὰ ἄνισα ἐξισοῖ καὶ τὰ ἀνόμοια ἑναρμονίζει καὶ τὰ διάφορα ὑπάγει εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος.

Σελ. 7. Σχολεῖον τελειότερον εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχει περισσότερα καλὰ καὶ ὀλιγότερα ἑλλείμματα.

Σελ. 8. Ὁ νέος πρέπει πρῶτον νὰ μορφωθῆ εἰς τὸ σχολεῖον ἄνθρωπος καὶ ἔπειτα πρὸς ἐπιτυχίαν, οὕτινος ἀσπάζεται ἐπαγγέλματος.

Σελ. 10. Ἐν ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα ὄπλα, μὲ τὰ ὁποῖα πολεμεῖται ἡ ἀμάθεια, εἶναι αἱ καλαὶ βιβλιοθήκαι.

Σελ. 11. Εἰς τὰς βιβλιοθήκας ἐπάνω πρέπει νὰ πυρακτώσῃ τὰ κανστικά σίδηρα διδάσκαλοι καὶ μαθηταί, διὰ νὰ καντηριάσῃ τὴν στυγερὰν ἀμάθειαν.

Σελ. 12. Οἱ παλαιοὶ ὠμολόγησαν ὅτι περισσότερον ὠφελεῖται τις διὰ τῶν πράξεων του παρὰ διὰ μόνων τῶν διδασκῶν του.

Σελ. 12. Τῶν διδασκάλων οὐδεὶς εἶναι ἀναμάρτητος. Διδάσκαλος πρέπει νὰ ἐκλέγηται καὶ νὰ προτιμᾶται ὁ ἔχων ὀλιγότερα καὶ ἀβλαβέστερα ἑλαττώματα.

Σελ. 14. Πηδήματα εἰς τὴν φύσιν δὲν γίνονται.

27ον. Περιλήψεις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἀποθήκη Ὁφελίμων Γνώσεων» τοῦ ἔτους 1843.

Σελ. 86. Ἐπιστολὴ Β' πρὸς Δημοδιδασκάλους [ὑπὸ Νικάνδρου].

Ἀναφέρει: Ποῖα τὰ ἐμπόδια εἰς τὴν ὠφέλειαν τῶν Δημοτικῶν Σχολείων.

α. Ἡ φιλαργυρία μερικῶν γονέων νὰ μὴ ἐξοδεύον διὰ τὰ τέκνα των εἰς ἐξοδα σχολείου, διδασκάλου, βιβλίων.

β. Ἡ διάθεσις τῶν πλουσίων νὰ προμηθεύσῃ ἰδιαιτέρως διδασκάλους διὰ τὰ τέκνα των καὶ δὲν φροντίζουν διὰ τὰ κοινὰ σχολεῖα.

γ. Ἡ ἀδιαφορία τῶν γονέων μᾶλλον πρὸς ἀνάπαισίν των παρὰ πρὸς ὄφελος τῶν παιδίων, θεωροῦντες τὸ σχολεῖον ὡς παιδοτροφεῖον, τὸ ὁποῖον οὔτε ἐπισκέπτονται οὔτε παρακολουθοῦν.

δ. Ἡ ἀμέλεια τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς διδασκαλίας ἐκ μέρους τῶν σχολείων.

Σελ. 123. Ἡθικὰ προτερήματα καλοῦ διδασκάλου.

α'. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ.

β'. Ἡ ὁμαλότης τῆς διαθέσεως.

γ'. Ἡ σταθερότης εἰς τὴν ἐνέργειαν καὶ τὰς ἀποφάσεις.

δ'. Ἡ ἐδμένεια πρὸς τοὺς μαθητάς, τοὺς γονεῖς, τοὺς διδασκάλους.

Σελ. 137. Αί οὐσιωδέστεραι γνώσεις τοῦ δημοτικοῦ διδασκάλου εἶναι: νὰ διδάσκη Ἀνάγνωσιν, Ἀριθμητικὴν καὶ Ἱερὰν Κατήχησιν ἀπαραιτήτως, ἀλλὰ καὶ Γραμματικὴν, Γεωγραφίαν, Φυσικὰ καὶ Ἀστρονομίαν.

Σελ. 170. Νὰ ἐπιβάλλῃ λογικὴν πειθαρχίαν εἰς τὸ σχολεῖον.

Σελ. 189. Νὰ θεωρῇ τοὺς μαθητὰς ὡς ὄντα λογικὰ.

28ον. Ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Βιβλίου Ταμείου τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολείων Χίου ἐτῶν 1837-1846. Τοῦτο εὐρίσκεται εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Χίου μὲ τίτλον: Κ Α Σ Α Σ Χ Ο Λ Η Σ ἀπὸ 13 Ἰουλίου 1837 μὲ 25 Φεβρουαρίου 1846.

Ταμεῖον 1839 (ἐγγραφαί).

4 Σεπτεμβρίου. Δι' ὅσα ἐσυμφώνησαν οἱ ἐν Σύρῳ ἀντιπρόσωποι μας τὸν Νικάνδρον Φιλάδελφον διὰ γυμνασιάρχην μας, δι' ἐτήσιον μισθοῦ γρῶσα 7.000 κατὰ τὸ συμφωνητικόν του.

Μᾶς ἔσυραν δὲ διὰ Ἀθῆναι τριμηρίαν, δοθεῖσαν τῷ ἐκεῖσε εἰκοσάρια νέα καὶ ἐπληρώσαμεν εἰς Δ. Κάβουραν τὴν 23 Αὐγούστου.

Ἄρχεται δὲ ἡ τριμηρία του ἀπὸ σήμερον. Γρῶσα 1.750

30 Ὀκτωβρίου... Δι' ὅσα τῷ Νικάνδρῳ Φιλαδέλφῳ εἰς λογαριασμὸν τῆς Βασιλικῆς τριμηρίας του παραδοθέντα δι' ἀνάγκην του διὰ ταξιδίον του εἰς Κωνσταντινούπολιν... Γρῶσα 600

Ἔτος 1840

13 Φεβρουαρίου... διὰ τράταν Ν. Φιλαδέλφου ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν. Ἐπληρώσαμεν εἰς Α. Μανρογορδάτον... Γρῶσα 700

Μαρτίου 30. Δι' ἐπισκευὴν τῆς Σχολῆς, γυμνασιάρχου, ὡς τὸ πρόχειρον... Γρῶσα 745

Ἀπριλίου 19. Ἀπὸ διδασκάλου Νικάνδρου διὰ κοινὰ ὀσπητίου του ἐπληρώσαμεν τῷ Πατρὶ Παξιμαδῆ μηνῶν ἕξ. Γρῶσα. 375

Ἰουνίου 17. Ἀπὸ Detto Detto ὅσα τῷ Νικάνδρῳ σάλδος, χρονικοῦ μισθοῦ του μετὰ τῶν ἐξόδων βαπορίου γρῶσα 275, ἐρχομοῦ του ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν... Γρῶσα 3.850

Αὐγούστου 19. Ὅσα τῷ Νικάνδρῳ, τριμηρία... Γρῶσα 1.750

Σεπτεμβρίου 27. Ἀπὸ ἐξοδα, ὅσα ἠκολούθησαν εἰς τοὺς λόγους Νικάνδρου εἰς τὸν Τύπον πρὸς τὸν Σαμιωτάκην... Γρῶσα 150

Δεκεμβρίου 3. Ἀπὸ μισθοῦ διδασκάλου. Ὅσα τῷ Νικάνδρῳ. Τριμηρία... Γρῶσα 1.750

Δεκεμβρίου 14...."Όσα διὰ τὴν πόρτα Σχολῆς Νικάνδρου.... Γρόσα	122
Δεκεμβρίου 30."Όσα τῷ Νικάνδρῳ ἐν καιρῷ συμφωνίας μας στέρξας εἰς τὴν ἰδίαν πάραν.... Γρόσα	500
"Έτος 1841	
Φεβρουαρίου 27. ....Δι' ὄσα εἰς τὸν Νικάνδρον Φιλάδελφον εἰς δύο δόσεις.... Γρόσα.	1.750
Μαρτίου 16."Όσα τοῦ διδασκάλου Νικάνδρου διὰ λογαριασμὸν μελλούσης τριμηθίας.... Γρόσα.	300
Μαΐου 24. Δι' ὄσα τοῦ διδασκάλου Νικάνδρου δι' ἐξόφλησιν τῆς τριμηθίας του μέχρι τῆς 4 Σεπτεμβρίου, ἐρχομὸν του.... Γρόσα	1.450
"Ιουλίου 10."Όσα ἐπληρώθησαν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν λόγων τοῦ διδασκάλου Νικάνδρου εἰς τὴν Κων/πολιν πληρωνόμενα ἀπὸ τὴν Σχολὴν κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν ἐκεῖ συμπατριωτῶν.... Γρόσα	800
"Έτος 1842	
Φεβρουαρίου 18. "Όσα τοῦ διδασκ. Νικάνδρου διὰ μίαν 6 μη- νίαν μέχρι Αἰς Μαρτίου.... Γρόσα	5.0000
Φεβρουαρίου 20. Διὰ τὴν τύπωσιν τῶν λόγων τοῦ Νικάνδρου καὶ τοῦ Ἐθνασίου [Περλεγοῦδη] εἰς τὰς γενικὰς ἐξετάσεις τῆς Σχο- λῆς ἐπληρώσαμεν τῷ Ἐθνασίῳ [Περλεγοῦδη].... Γρόσα	100
"Απριλίου 4."Όσα τῷ διδασκ. Νικάνδρῳ διὰ μίαν τριμηθίαν μέ- χρι 15 Ἰουνίου.... Γρόσα	2.500
"Ιουλίου 4. Δι' ὄσα τοῦ διδασκάλου Νικάνδρου Φιλάδελφου διὰ μίαν τριμηθίαν μέχρι 1ης Σεπτεμβρίου (1842).... Γρόσα	2.500

